

Den grimme lous genealogi

ET KAPITEL AF HOMOSEKSUALITETENS HISTORIE I DANMARK

AF

PETER EDELBERG

§ 225, stk. 4.

Den som ved betaling eller løfte herom skaffer sig kønsligt forhold til en anden person af samme køn under 21 år, straffes med hæfte eller med fængsel indtil 1 år eller under formildende omstændigheder med bøde.

En bestemt lov, der kriminaliserede homoseksuelle prostitutionskunder, blev et afgørende moment i de homoseksuelles historie i Danmark. I denne artikel vil jeg analysere lovens genealogi og vise, hvordan den formede forståelsen af homoseksualitet, et emne, som kom på alles læber efter anden verdenskrig med velfærdsstatens opbygning og samfundets nyordning i det hele taget.

§ 225, stk. 4 i straffeloven blev vedtaget i 1961, men havde en lang forhistorie. Under det lovforberedende arbejde, der løb fra ca. 1930 til 1960, rejste videnskabelige og moralske diskurser sig og faldt igen. Lovbestemmelsen selv overlevede kun til 1965. Under krigen overlevede diskussionen om loven i skjul. Alt i alt var den på tapetet under 12 justitsministre. Det er derfor ikke mærkeligt, at begrundelserne ændrede sig undervejs, og at det lovforberedende arbejde i begyndelsen slet ikke drejede sig om mandlig prostitution. Udgangspunktet for hele projektet vedrørende en ny tilgang til prostitution var, at myndighederne skulle gribe det socialpolitiske an i stedet for kriminalpolitisk, men alligevel endte det med en skærpet kriminalpolitisk tilgang til den mandlige prostitution. Da justitsminister Hans Hækkerup i 1961 stod på Folketingets talerstol og skulle forsvare den lov, som *Politiken* dagen

efter døbte »en grim lov«, havde han da også kun vage begrundelser og nærrede en stærk tvivl, da tankerne bag loven så mærkeligt antikverede ud. I det følgende vil jeg vise, hvordan justitsministeren i 1961 var malet op i et hjørne og anbefalede en lov, han ikke rigtig troede på.

§ 225, stk. 4 og de tilhørende debatter var en stærk katalysator for italesættelser af homoseksualitet. Psykiatrisk-biologiske, moralske, ret-tighedsorienterede og sociologisk-kriminologiske italesættelser stred mod hinanden, lagde sig oven på hinanden, supplerede hinanden og erstattede hinanden i forskellige konstellationer. I det følgende vil jeg forsøge at opstille en genealogi over de diskurser, der benyttedes i Danmark til at sætte rammerne om en ny prostitutionslov, og som også kom til at sætte rammerne om homoseksualitet. Genealogi forstår jeg som det at vende sig bort fra at søge fænomenernes sande oprindelse, deres egentlighed og autenticitet, og i stedet vende sig mod at spore »forskellige fortolknings fremkomst« og få dem til at »fremstå som hændelser på procedurernes teater«.¹ Jeg vil foruden diskursanalyse inddrage det sociologiske begreb moralsk panik, som blev introduceret af Stanley Cohen og videreudviklet af Goode og Ben-Yehuda.

Skematisk opstillet kan de forskellige perioder i lovens tilblivelse 1930-1960 afgrænses ved først en eugenisk diskurs, hvor en patologiserende psykiatrisk-biologisk forståelse dominerede diskussionerne om homoseksualitet, kriminalitet og prostitution. Besættelsen satte et skel mellem perioderne. Menneskerettighedserklæringen og oprettelsen af den første sociale forening for homoseksuelle i Danmark i 1948 markerede et nyt syn på homoseksualitet, i første omgang blandt homoseksuelle, der udviklede en rettighedsdiskurs, vi kan kalde *Ånden fra 48*. Bredere i samfundet udviklede der sig i 1950'erne en udpræget moralsk diskurs for forståelsen af homoseksualitet og mandlig prostitution. Både myndighederne og den brede befolkning så homoseksualitet som uønsket, asocialt og parasitisk. Børn og unge skulle beskyttes mod at blive ledt på afveje, og kristne foreninger og børneorganisationer blæste til kamp mod homoseksuelle.

Jeg vil i artiklen følge det lovforberedende arbejde med en ny prostitutionslov fra dets begyndelse i 1930'erne og op igennem 1940'erne og 1950'erne og se på, hvordan homoseksualitet blev inddraget i diskurser om prostitution og samfundets ve og vel. Efter afkriminaliseringen af »sodomi« med straffeloven af 1930 havde der ikke været offentlige

¹ Michel Foucault, »Nietzsche – Genealogien, Historien«, i Michel Foucault, *Talens Forfatning* (Kbh.: Hans Reitzels forlag 2001), s. 68.

diskussioner om homoseksualitet i Danmark,² men de kom i slutningen af 1940'erne og i 1950'erne, enten som konsekvens af eller i forbindelse med arbejdet med en prostitutionslov.

Artiklen viser, hvordan homoseksualitet blev et afgørende samfundsproblem i 1950'erne, og hvordan homoseksualitet og dens forhold til prostitution endelig blev forstået i Folketinget under debatten om prostitutionsloven i 1961. Jeg analyserer, hvordan centrale aktørers, særlig politiinspektør Jens Jersilds og stud.theol. Erling Lunds, indspil i den offentlige debat fik afgørende indflydelse. Ved at følge en bestemt lov og diskussionerne omkring den vil jeg vise, hvordan forskellige diskurser på genealogisk vis både afløste hinanden, supplerede hinanden og afsatte spor i hinanden.

Kildematerialet er primært det af justitsministeren nedsatte prostitutionsudvalgs arbejdsrapporter, arbejdsrapporter fra Justitsministeriets arbejdsgruppe vedrørende den nye prostitutionslov (Nordskov-Nielsenudvalget), suppleret med øvrige relevante sager fra Justitsministeriets arkiv. Analyserne af presdebatten bygger på Justitsministeriets indsamling af udklip vedrørende homoseksualitet og prostitution. Øvrige centrale kildegrupper er Jens Jersilds forfatterskab, samt Folketingstidende.

Prostitutionslovens rødder – racehygiejne og arvebiologi

Siden 1906 havde kvindelig prostitution været legal i Danmark under forudsætning af, at kvinden havde andet arbejde også.³ Mandlig prostitution var strafbar under alle omstændigheder. Den seksuelle lavalder var i straffeloven af 1930 sat til 15 år for heteroseksuelle forbindelser og 18 år for homoseksuelle.

I begyndelsen af 1930'erne var politiinspektør Schepelern-Larsen, der var leder af sædelighedspolitiet, træt af at skulle behandle prostituerede kvinder som forbrydere, frem for de sociale ofre, han opfattede dem som. »En videnskabelig Undersøgelse«, mente Schepelern-Larsen, kunne finde »den rette Behandlingsmaade overfor de Prostituerede«.⁴ De prostituerede, Schepelern-Larsen skrev om, var dem der drev prostitution som hovederhverv, og dermed skulle straffes efter § 199,

2 Wilhelm von Rosen, *Månens Kulør: Studier i dansk bøssehistorie 1628-1912*, bd. II (Kbh.: Rhodos 1993), s. 778-89.

3 Merete Bøge Pedersen, *Den reglementerede prostitution i København 1874-1906* (Kbh.: Museum Tusulanums Forlag 2000).

4 *Redegørelse for udvalgets arbejde før rekonstruktionen*. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

løsgænger-paragraffen. Den gamle diskurs, der så den prostituerede udelukkende som et moralsk eller et kriminalpolitisk objekt, havde mistet sin overbevisningskraft. I stedet sattes den prostituerede ind i en socialpolitisk sammenhæng.

Den videnskabelige udfordring, der lå heri, tog dr.med. Tage Kemp op. I perioden 1931-35 udførte han undersøgelser af prostituerede kvinder, resulterende i en afhandling, der konkluderede, at ca. 70 % var mentalt unormale med defektiv intelligens. Dette kaldte ifølge Kemp på eugenisk registrering og mentalhygiejne såvel som forbedring af de sociale forhold.

Kemp var en af de fremmeste eksponenter for dansk racehygiejne og arvebiologi og blev i 1938 leder af det nyoprettede Institut for Arvebiologi og Eugenik. I sin disputats fra 2000 beskrev Lene Koch Kemp som en overgangsfigur i dansk racehygiejne, der, selv om han udviklede feltet, fastholdt en interesse for afvigere og asociale, såsom prostituerede, sigøjnere og kriminelle.⁵ Koch viste, hvordan Kemp tog afstand fra moralske fordømmelser og kriminalisering af prostitution, kriminalitet, alkoholisme, vagabondering og asocialitet. For Kemp, der så sig selv som en rationel, videnskabelig humanist, var der tale om biosociale problemer, altså arvebiologiske samfundsproblemer: »På denne måde konstrueredes et videnskabeligt grundlag for at sætte ind med registrering og overvågning ... over for hele det sociale lag, der så at sige avlede de arvelige problemer ...«⁶

Kemp var med i Dansk Kriminalistforening, der tog spørgsmålet om prostituerede op på foreningens årsmøde i november 1937 og dernæst skrev en rapport til justitsministeren med forslag til lovændringer. Denne rapport, der udkom i 1939, refererede, at politiet i kølvandet på Kemps bog var begyndt at mentalundersøge prostituerede kvinder. Dr. Georg V. Bredmose opsummerede i en artikel 70 sådanne mentalundersøgelser af kvinder, hvoraf flertallet var åndssvage, konstitutionelle psykopater, sinker, moralsk defekte eller lidende af dysregulation af seksualhormonerne eller hjernesyfilis. Elleve var normale. I rapporten konkluderede Kriminalistforeningen, at det var formålsløst at straffe disse kvinder, der i stedet burde bringes under forsorg. Rapporten nævnte mandlige prostituerede, og den foreslog lignende foranstaltninger på trods af, at der ingen konkret viden fandtes om området.⁷

5 Lene Koch, *Racehygiejne i Danmark 1920-56* (Kbh.: Gyldendal 2000), s. 171.

6 Lene Koch, *Racehygiejne i Danmark*, s. 180.

7 *Dansk Kriminalistforenings Betænkning, 10. mar. 1939*. Prostitutionsudvalgets arbejds-papirer, RA.

Selv om denne diskurs om prostitution altså ikke direkte problematiserede homoseksuel prostitution, holdt den altså en subjektposition åben for den mandlige prostituerede. Først efter krigen fyldte sociale entreprenører, i form af politi, meningsdannere og forsorgsarbejdere, dette hul ud.

Kemp lod som sagt en dør stå på klem for den mandlige prostituerede. En anden af tidens toneangivende eksponenter for den biologisk-psykiatriske diskurs, professor i psykiatri Hjalmar Helweg, satte mere kontant den homoseksuelle og den homoseksuelle prostitutionskunde på plads. I sin lærebog fra 1939, *Den retslige psykiatri*, opsummerede han det patologiserende syn på prostitution og homoseksualitet. Homoseksualitet blev dog blot indirekte berørt, idet bogen kun beskæftigede sig med kriminalitet. Idet den homoseksuelle drift ifølge professoren »ofte er ganske ensidigt rettet mod ulovlige Objekter (mindreaarige)« og ofte var forbundet med en »psykopathisk Karakteranomali med deraf følgende nedsat Stabilitet og Modstandsdygtighed«,⁸ blev den homoseksuelle drift i og for sig ofte kriminel. Professoren mente ikke, at straf havde nogen nævneværdig indflydelse på denne drift. Imidlertid skelnede han mellem de personer, »som gør sig skyldige i homoseksuelle handlinger«, hvor der »ligger en oprindelig, organisk betinget abnormitet til grund derfor«,⁹ og de personer, der gennem en »tilvænning til denne specielle form for sexuel piring« var blevet homoseksuelle. Den sidste gruppe, der så at sige led af »erhvervet« homoseksualitet, delte professoren op i to undergrupper. Enten var disse »abnorme praktiker« fremkommet senere i livet »som et perverst udslag af stærk, variationssøgende nydelsestrang« eller også som en »igennem tidlig forførelse erhvervet uvane«. ¹⁰ Disse grupper var teoretisk set påvirkelige over for straf på samme måde som »normale heteroseksuelle« er i stand til at »beherske kønsdriften«. ¹¹ For de kriminelle homoseksuelle, der gentagne gange brød loven, »er der ingen anden udvej end at anbefale internering« ¹² i psykopatforvaringsanstalt eller på sindssygehospital.

Professoren anviste hermed en vifte af homoseksuelle subjektpositioner, der alle var lige patologiske, dels den konstitutionelle homoseksuelle, der var upåvirkelig af straf og for evigt henvist til sin abnormitet,

8 Hjalmar Helweg, *Den retslige psykiatri i kort omrids* (Kbh.: H. Hagerup 1939), s. 157.

9 I 1949-udgaven af *Den retslige psykiatri* er 'organisk' erstattet med 'konstitutionel', et lille tegn på, hvordan det psykiatrisk-biologiske paradigme gled mod et rent psykiatrisk paradigme. Jf. Helweg, *Den retslige psykiatri i kort omrids*, 2. udg., (Kbh.: H. Hagerup 1949), s. 164.

10 Hjalmar Helweg, *Den retslige psykiatri*, 2. udg., s. 156.

11 Hjalmar Helweg, *Den retslige psykiatri*, 2. udg., s. 157.

12 Hjalmar Helweg, *Den retslige psykiatri*, 2. udg., s. 160.

dels de, der led af homoseksualitet som erhvervet egenskab. De sidstnævnte var delt op efter alder: Den yngre indtog rollen som forførelsesoffer, den ældre som pervers libertiner. Som sagt havde professoren ikke afvist, at der eksisterede homoseksuelle, der ikke var kriminelle, på trods af, at det teoretiske rum, han efterlod for en sådan position, var minimalt.

Denne italesættelse af homoseksualitet dannede ramme om diskussionen af mandlig prostitution og dens forhold til homoseksuelle. Kemp fastslog, at prostitution var et samfundsproblem,¹³ og med den stærke tilknytning til prostitution, som Helweg fastslog, homoseksualiteten havde, var homoseksuel prostitution solidt placeret i tidens racehygiejniske og arvebiologiske diskurs.

Opbrud

Denne fase i prostitutionslovens tilblivelse blev under og efter besættelsen brudt på flere måder. Den 3. marts 1942 tog rigsadvokaten kraftigt afstand fra Kriminalistforeningens forslag om at internere prostituerede kvinder. Han fandt, det var for vidtgående og udgjorde en urimelig indblanding i privatlivets fred. Hans kritik gik bl.a. på, at der ikke skelnedes mellem forskellige prostitutionsformer. Han mente, at den gældende straffelov og politivedtægt var udmærkede til at gøre det nødvendige, og foreslog, at spørgsmålet evt. kunne tages op i et mere alsidigt udvalg.¹⁴

Denne kritik fik justitsminister Thune Jacobsen til at sende forslaget i udvalg i juli 1942. Udvalget blev nedsat og holdt et enkelt møde, før arbejdet løb ud i sandet på grund af centraladministrationens vanskelige vilkår under besættelsen. I december 1949 blev udvalget rekonstitueret og fremlagde en betænkning i december 1955.¹⁵

Ånden fra '48

I 1948 skete noget afgørende for den fremtidige forståelse af homoseksualitet og homoseksuelles rolle i samfundet. En kreds af homoseksuelle omkring Axel Lundahl Madsen og Helmer Fogedgaard oprettede Kredsen af 1948 (senere Forbundet af 1948), en social forening

¹³ Lene Koch, *Racehygiejne i Danmark*, s. 171.

¹⁴ *Statsadvokatens kommentarer til Dansk Kriminalistforenings betænkning, 3. mar. 1942*. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

¹⁵ *Formandens beretning om baggrunden for udvalgets arbejde, 18. jan. 1950*. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

for homoseksuelle mænd og kvinder, og begyndte at udgive magasinet *Vennen*, der udkom første gang i januar 1949.¹⁶ I en programartikel i dette nummer skrev Axel Lundahl Madsen, at

[u]dadtil vil det være vor opgave at forsvare vor stilling, kræve ligeberettigelse og anerkendelse som ligeså ordentlige mennesker som andre, forklare og forsøge at få folk til at forstå, at nok er vi ikke som dem, men vi er heller ikke forbrydere eller asociale individer.¹⁷

Ifølge Lundahl Madsen var FN's Menneskerettighedserklæring af 1948 en afgørende inspiration bag de homoseksuelles »berettigede krav«.¹⁸ Kravet om rettigheder, ligeberettigelse og anerkendelse, var i starten ikke andet end en provokation eller et kuriosum i myndighedernes og offentlighedens øjne, men voksede sig stærkere og blev en kraft, man ikke kunne lade ude af regnskabet.

Den psykiatrisk-biologiske diskurs, der betragtede begge varianter som patologiske afvigelser, var ikke længere selvindlysende, og flere nye reartikulationer kom på banen. Blandt de homoseksuelle fremkom en rettighedsorienteret diskurs, der overtog psykiatriens antagelse om homoseksualitet som en dybtliggende psykologisk specialitet hos et distinkt mindretal; blandt bredere kredse i befolkningen en moralsk diskurs, der udviklede sig til en moralsk panik omkring forførelse, asocialitet og en ungdom i fare.

Storbyen trækker

I 1949 skrev *Politiken* en del om marinernes forhold i København.

For at faa et indtryk af, hvordan marinere er, og under hvilke vilkaar de lever, aflagde *Politiken* i gaar et besøg paa ... Holmen, der er saa afspærret, at det er noget af et kunststykke at komme derind. Maaske er netop denne afspærring en af hovedgrundene til, at marinere altid gaar i byen, saa snart de har frihed til det ... De ville ud, og da mange ikke har noget bestemt sted at gaa hen, og da pengene ikke rækker til mange biografbesøg, maa de tit gaa og drysse – gaa paa tilfældigt sjov saa at sige.¹⁹

16 Axel Axgil (tidl. Lundahl Madsen) og Helmer Fogedgaard, *Homofile Kampår*, (Rudkøbing: Grafolio 1985), s. 56f.

17 Axel J. Lundahl Madsen, »Kredsen af 1948«, i *Vennen*, nr. 1, 1949.

18 Axel Axgil (tidl. Lundahl Madsen), *Strejftog gennem 40 års begivenheder*, (privat tryk, 1988). Wilhelm von Rosens privatarkiv (i Peter Edelbergs varetægt).

19 *Politiken*, 2. aug. 1949.

Marineren »Jensen« fortalte, at marinerne følte sig som tredje klasses mennesker, når de nægtedes adgang til pæne restauranter, og når pigerne ikke ville danse med dem, fordi de var i uniform. »Jensen« fortalte, at de fik 1½ til 2 kr. om dagen i løn (»det slaar ikke til til en pakke cigaretter«), og derfor var fristelsen til at gå med homoseksuelle stor. Kasernechef Hempel-Jørgensen mente, at det mest var »pral« fra marinerne side, men beklagede, at det var noget, man kunne prale af.²⁰

En mariner fortalte, at folk kaldte dem »mordere«, og han havde hørt en lille pige blive formanet af sin mor til ikke at lege med marinesoldater, »de er lystmordere, min lille pige«, sagde moderen.²¹ Både de homoseksuelle og marinesoldaterne stod i en marginal position i datidens samfund: som typer, man ikke kunne lade børn være i nærheden af.

Af de forskellige forhold, marinerne klagede over (den dårlige løn, folks foragt, kedsomheden, de homoseksuelles tilbud, det afspærrede liv og de triste kaserneforhold), valgte *Politiken* på lederplads at bekymre sig om »marinerne privatliv på Rådhuspladsen«, dvs. deres forhold til homoseksuelle. Lederskribenten opfordrede de ledende officerer til at tage ansvaret for de unge værnepligtige.²² Én officer mente ikke, man både kunne blæse og have mel i munden, dvs. både behandle de værnepligtige som voksne mennesker og være barnepige for dem, og en anden påpegede, at når »storbyen trækker«, var der intet forsvarer kunne stille op i form af foredrag, fritidshjem eller soldaterrestauranter, der ville være lige så spændende.²³

Politiadvokat Aage Lotinga sagde i et interview et par uger senere, at vi burde holde op med at se homoseksualitet og prostitution som moralske problemer. Vi burde ikke straffe for at håndhæve moralopfattelser, men for at beskytte retsgoder, f.eks. »det uskyldige barns kønslige ukrænkelighed«:

Det er ikke det seksuelle eller moralske spørgsmål, jeg hæfter mig ved, men de sociale følger. Den mandlige prostitution er i saa henseende værre end den kvindelige. Den har tyveri, vold, røveri og pengeafpresning i sit kølvand.²⁴

Reaktionen kom i foråret 1950 i form af, at officerer og politi tog ansvar for de unge værnepligtige, opretholdt moralopfattelser og straffede

20 *Politiken*, 2. aug. 1949.

21 *Politiken*, 2. aug. 1949.

22 *Politiken*, 2. aug. 1949.

23 *Politiken*, 3. aug. 1949.

24 *Politiken*, 14. aug. 1949.

overtrædere. Politiinspektør Møllerup oprettede, hvad han kaldte et »detachment« på ti mand under overbetjent Juelsgaard-Larsens ledelse. Hen over et par måneder blev en række »professionelle« trækkerdrengene bragt til doms, ca. 450 fik advarsler eller tilhold, og ca. 100 fik påbud om ikke at færdes bestemte steder i byen. I alt blev der slået ned på ca. 600 unge (eller) værnepligtige. Politiinspektøren havde ikke store forhåbninger om, at man kunne lave om på de homoseksuelle. »[D]e er *født* saadan«, fastslog han, og de burde have lov til at »udfolde deres naturlige følelsesliv«. Derimod kunne man holde »den afsprede ungdom« under »stadig kontrol«. »Kontrollen skal hele tiden vaage«, forsikrede politiinspektøren, der håbede på at kunne bibeholde sit »detachment«.²⁵

De homoseksuelle døbte hånligt Juelsgaard-Larsens detachment »onanipatruljen« og klagede over, at homoseksuelle mænd fik tilhold om at holde sig fra bestemte toiletter. Der var enkelte rapporter om, at politiet havde lokkeduer på disse steder.²⁶ Det ser nu ud til, at det primært var de unge og/eller værnepligtige, politiet gik efter, idet raziaen i foråret 1950 ramte dem.

Efter krigen pressede Danske Kvinders Nationalråd ligeledes på for, at prostitutionsudvalget skulle genoptage sit arbejde,²⁷ og lillejuleaftensdag 1949 var justitsminister Elmqvist klar til at nedsætte et nyt reformeret udvalg til bekæmpelse af prostitution. Denne gang deltog den unge kriminalkommissær Jens Jersild, der året efter blev konstitueret som politiinspektør for sædelighedspolitiet i København. I 1951 var han med til at oprette afdeling D under 3. politiinspektorat inden for sædelighedspolitiet, der skulle beskæftige sig med narkotika, læge-, tandlæge- og apotekerlov »samt føre tilsyn med homoseksuelle forhold«. Dette sidste punkt indbefattede at føre tilsyn med den mandlige prostitution, uterlige personer ved pissoirer samt holde føling med homoseksuelle klubber og tilholdssteder.²⁸ Dermed blev politiinspektør Møllerups detachment formaliseret.

²⁵ *Ekstra Bladet*, 10. apr. 1950.

²⁶ Axel Axgil (tidl. Lundahl Madsen) og Helmer Fogedgaard, *Homofile Kampår*, s. 160. Axgil og Fogedgaard mener, at »de professionelle«, politiinspektøren taler om i *Ekstra Bladet*, henviser til homoseksuelle (s. 65, 159). Ud fra konteksten i artiklen og de artikler, der er gået forud, er det klart, at det er unge og værnepligtige politiet taler om, herunder såvel »professionelle« trækkerdrengene som værnepligtige i tilfældige prostitutionslignende forhold. Vedr. lokkeduer, se *Vennen*, 2. årg., s. 63.

²⁷ Nils Ufer, § 225, stk. 4. *Meningsdannelser om et mindretal* (Kbh.: Hans Reitzel 1965), s. 20.

²⁸ *Vedr. rationaliseringen af Kbh.s Politi*. RA. JM. 5. ktr. 1949/385.

Dette tilsyn med homoseksuelle forhold sørgede Jersild og hans overordnede, politidirektør Jens Chr. Andersen Herfelt, for at få tillagt 3. inspektorat i samme periode, som Jersild blev indsat i prostitutionsudvalget (før hørte det under 2. inspektorat). Hans stilling stod nemlig på spil. Et forvaltningsnævn var blevet nedsat til at se på rationalisering af den offentlige sektor, herunder en rationalisering af politiet. Nævnet foreslog en sammenlægning af 3. og 4. politiinspektorat, hvilket i praksis betød at lade stillingen som politiinspektør for 3. inspektorat stå tom, når den tidligere politiinspektør K. Larsen gik på pension i januar 1950.

Blandt den vifte af begrundelser for at bevare stillingen, som politidirektøren i samarbejde med Jersild fremførte, var behovet for »af hensyn til den udvikling, som spørgsmålet om den mandlige prostitution har fået, at oprette et tilsyn hermed (observationer på nødtørftanstalter [og] undersøgelser af foreningsdannelser med homoseksuel formål)«. ²⁹ Begrundelsen for en styrkelse af dette arbejde var opfattelsen af, at der var sket en markant stigning i den homoseksuelle prostitution de senere år. Der er næppe tvivl om, at den meget generelle formulering »tilsyn med homoseksualitet« også var foranlediget af oprettelsen af Forbundet af 1948 og den furore i pressen, som oprettelsen skabte.

Jersilds stilling blev reddet. Nu var tilsynet med homoseksualiteten og den mandlige prostitution samlet under en ung, energisk og beslutsom politiinspektør. Sagen viser, at kontrol og overvågning af homoseksuelle var et godt argument i samtiden, som Herfelt og Jersild med rette forventede kunne styrke deres sag.

Udvalgets sammensætning og grundantagelser

Prostitutionsudvalget af 1949 bestod af højesteretsdommer Jesper Simonsen (formand), højesteretsdommer Jørgen Trolle, byretsdommer Helga Pedersen (udtrådt i 1950, da hun blev justitsminister), politiinspektør Jens Jersild, professor, dr.med. Tage Kemp, overlæge, dr.med. Johs. Nørvig, overlæge, dr.med. Emma Vestergaard, læge Inga Christensen, direktør for Mødrehjælpen Vera Skalts, afdelingsleder i Dansk Forsorgshjælp Elisabeth Møller, kontorchef i socialministeriet H. Horsten og kontorchef i justitsministeriet Chr. Ludvigsen.³⁰

²⁹ *Vedr. rationaliseringen af Kbh.s Politi*. RA. JM. 5. ktr. 1949/385.

³⁰ *Prostitutionsbetænkningen*, s. 6.

Udgangspunktet for udvalgets arbejde var en bekymring for den moderne seksualmoral som sådan. Formanden udtrykte på et af udvalgets første møder, at der var sket en mentalitetsændring bort fra et »poetisk præget« synspunkt til et »teknisk« præget, hvilket han mente bl.a. kom til udtryk i moderne dans. Jersild og andre medlemmer tilsluttede sig dette synspunkt og tilføjede, at seksualiteten var blevet mere »hårdkogt«. ³¹ Man aner således flere lag i udvalgets selvforståelse. Umiddelbart var arbejdet foranlediget af en bekymring for prostitueredes vilkår. Dernæst kom »befolkningens ønske om at kunne færdes i byen uden at blive forulempet af løsagtige kvinder«, som Jersild formulerer det andetsteds. ³² Og som tredje element var der altså en generel bekymring for seksuelle udfoldelsers mere offentlige karakter.

Hvorfor inddrages den homoseksuelle prostitution?

Det var først på prostitutionsudvalgets møde den 12. november 1951, at formanden fastslog, at homoseksuel prostitution var omfattet af udvalgets arbejde, på trods af at dette ikke fremgik af kommissoriet. Jersild informerede dernæst om, at det sorterede direkte under ham, og han lovede at tilvejebringe materiale om den homoseksuelle prostitution. På hvis initiativ homoseksuel prostitution blev indlemmet i udvalgets arbejde, er ikke umiddelbart til at afgøre. Der er ingen tvivl om, at politidirektør Herfelt og politiinspektør Jersild havde interesse i at få området inddraget. Den offentlige debat omkring »onanipatruljen« havde sat den mandlige prostitution på dagsordenen ved siden af den kvindelige, og på mødet den 12. november foreslog højesteretsdommer Jørgen Trolle, at lavalderen for homoseksualitet blev sat op til 21 år for at modvirke soldaterprostitution. Dermed stod det klart, at flere medlemmer af udvalget havde en interesse for dette område.

Jersilds studier i homoseksualitet og prostitution

I forbindelse med udvalgets arbejde, opfordrede udvalgsformanden Jersild til at indsamle oplysninger, hvilket udmøntede sig i hans første afhandling: *Den Mandlige Prostitution. Årsager, omfang, følger* på Dansk Videnskabs Forlag. Bogens sorte forside bar begravelseskant, og titlen var skrevet med store manende typer. På forsiden inderside bad Jersild

³¹ Referat af møde 12. maj 1950. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter.

³² Brev fra Jersild, 9. mar. 1951. *Vedr. rationaliseringen af Kbh.s Politi*. RA. JM. 5. ktr. 1949/385.

»indtrængende« om »[p]å grund af bogens alvorlige emne ... at enhver sensationspræget omtale og enhver avertering udenfor fagblade undlades«. ³³ Bogen var en gennemgang af sager vedrørende 145 unge mænd, der i årene 1951-52 blev arresteret for at bedrive homoseksuel prostitution. Bogen havde en klassisk videnskabelig opbygning med literaturgennemgang, historisk baggrund for fænomenet, gennemgang af talmaterialet, samt diskussion og perspektiv i forhold til gældende lovgivning.

Bogen fastslår, at den mandlige prostitution »er uløseligt knyttet til det homoseksuelle problem« og at »problemet er af samfundsmæssig betydning«. ³⁴ Om årsagerne skrev Jersild, at »[e]fterspørgslen ... er den absolutte forudsætning for denne prostitutions eksistens«. ³⁵ Dermed tog Jersild yderligere et skridt væk fra at problematisere den prostituerede som individ og henimod at problematisere de prostitueredes omgivelser, specifikt deres kunder. Helt frikendte han dog ikke de prostituerede for ansvar, da han fremhævede arbejdsløshed, herunder arbejdsskyhed samt trang til penge til fornøjelser, som grundlæggende motivationer. Gennem hele bogen lagde Jersild vægten på de sociale problematikker og dynamikker frem for individualpsykologiske eller medicinske forklaringer.

Jersild fremhævede tre følger af mandlig prostitution: kriminalitet, asocialitet og forførelse til homoseksuelitet. Vedrørende det første punkt viste Jersild, at der var et vist sammenfald mellem unge prostituerede og unge kriminelle. ³⁶ Vedrørende det andet punkt hævdede Jersild, at de mandlige prostituerede bliver asociale, arbejdssky og let glider ind i en »parasitær tilværelse«, ligesom deres »livsindstilling og følelsesliv bliver forkvaklet«. ³⁷ Det tredje punkt på Jersilds liste, forførelse, skulle vise sig at blive langt det mest kontroversielle af alle hans påstande og ræsonnementer. Den grundlæggende argumentation for, at man kunne forføres til homoseksuelitet, byggede Jersild på teorier fra tre skandinaviske, psykiatriske professorer, ³⁸ hvilket viser, at der var tale om en almindelig antagelse blandt det psykiatriske establishment i 1950'erne. Jersild kunne kvantificere risikoen ved hjælp af sine egne statistiske undersøgelser af trækkerdrengene i København. 86 % af disse

³³ Jens Jersild, *Den Mandlige Prostitution: Årsager, omfang, følger*. (Kbh.: Dansk Videnskabs Forlag 1953).

³⁴ Jens Jersild, *Den Mandlige Prostitution*, s. 28, 138.

³⁵ Jens Jersild, *Den Mandlige Prostitution*, s. 23.

³⁶ Jens Jersild, *Den Mandlige Prostitution*, s. 98.

³⁷ Jens Jersild, *Den Mandlige Prostitution*, s. 110.

³⁸ Jens Jersild, *Den Mandlige Prostitution*, s. 106.

var heteroseksuelle, 12,5 % biseksuelle og 1,5 % homoseksuelle. Gruppen af biseksuelle var ifølge Jersild og psykiaterne altså i fare for at blive »fikseret« i homoseksualitet.³⁹

Jersild satte ikke lighedstegn mellem homoseksuelle generelt og homoseksuelle prostitutionskunder eller »betalere«, som han kaldte dem. »[E]n stor del af de homoseksuelle fandt partnere indenfor egne rækker«, skrev Jersild, og tilføjede: »De har ... krav på at leve deres liv i fred, således at de i øvrigt kan udfylde deres pladser i samfundet.« Selvom det for Jersild var ubetvivleligt, at intet fornuftigt menneske ville *vælge* at blive homoseksuel, og at homoseksualitet grundlæggende var en fejludvikling, havde han intet udestående med de voksne homoseksuelle, der ikke kom på kant med straffeloven.

»Det homoseksuelle problem«

I *Barnet og det homoseksuelle problem* fra 1957 skærpede Jersild sine vinkler og teorier. Bogen var grundlaget for hans foredrag i lærerforeninger og for forældre rundt omkring på skoler.⁴⁰ Han afviste i bogen eksistensen af »originært homoseksuelle«,⁴¹ der ellers var en favoritkategori inden for 1950'ernes psykiatri. Helweg mente f.eks. at kunne diagnosticere originær homoseksualitet ud fra »den absolute afsky for heteroseksuel forbindelse som noget unaturligt, hvorom blot tanken fremkalder væmmelse«. ⁴² Det ser ud til, at Jersild havde frigjort sig fra Helwegs psykiatriske kategoriseringer, som til en vis grad prægede *Den Mandlige Prostitution*. Jersild afviste nemlig, inspireret af sin læsning af Kinseys værker, hormonale faktorer som forklaring på homoseksualitet, og ligeledes teorier om neurotisk forældrebinding samt homoseksualitet som en uudviklet infantil seksualitet eller moralsk degeneration. Jersild understregede, at han fandt disse forklaringer både grundløse og stridende mod kendsgerninger.

Jersild pegede i stedet på sociale faktorer som de helt afgørende for udviklingen af homoseksualitet. Han nævnte fire faktorer, som han, inspireret af Kinsey, så som afgørende: Den første var nogle menneskers evne til at modtage seksuelle stimuli fra både sig selv, personer af eget køn og personer af modsat køn. Mangel på denne evne var udeluk-

39 Jens Jersild, *Den Mandlige Prostitution*, s. 84, 110.

40 Jens Jersild, *Hvad unge bør vide om homoseksualitet, prostitution, sædelighedsforbrydelser, kønssygdomme* (Kbh.: Munksgaard, u.å. [1959]), s. 7.

41 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 16.

42 Hjalmar Helweg, *Den retslige psykiatri*, s. 158.

kende et resultat af opdragelse. Den anden faktor var tilfældighedernes spil mht., hvilken type seksuel debut et menneske har; den tredje det seksuelles vanedannende karakter; og den fjerde påvirkning fra omgivelserne mht. seksuelle barrierer.

Jersild forlod ikke helt det individuelle som forklaring. Han fremhævede, at nedarvede faktorer kunne medvirke til, at folk blev skubbet i retning af en homoseksuel udvikling. F.eks. kunne invaliditet, fedme eller et kvindagtigt ydre medvirke til, at en heteroseksuel udvikling besværliggjordes og en homoseksuel faldt tilsvarende nemmere. Med andre ord var en homoseksuel en fejlslagen homoseksuel.

På bagsiden af bogen advaredes om »mange tusinde« homoseksuelle i Danmark, hvor »[i]ngen bør ... føle sig sikker på, at ikke et nærtstående menneske kan vise sig at høre til de seksuelt afvigende grupper.« Inde i bogen opfordrede Jersild hjemmene, skolerne og kirkerne til at hjælpe med, at Danmarks børn kom til at »tænke, tale og handle heteroseksuelt«,⁴³ bl.a. ved at ophæve den gammeldags kønsadskillelse og i stedet tilbyde muligheder for kontakt mellem kønnene.

Jersild forlod ikke helt opdragelsen som forklaring, men han valgte en anden vinkel end psykiatriens antagelser om neurotiske moder- eller faderbindinger eller andre underbevidste modeller. Opdragelsens betydning ifølge Jersild bestod i den sociologiske påvirkning af børn igennem deres opvækst – »dårlige hjem« i Jersilds terminologi. Når hjemmet ikke var egnet til at opholde sig i, blev drengene sendt ud i en farlig verden med overhængende fare for uterlige tilbud og det, der var værre. Skilsmisser eller forældres indbyrdes frigide forhold modvirkede en sund, homoseksuel udvikling, og det samme gjorde overdreven korporlig afstraffelse eller overdreven moderlig forkælelse. En overdrevent maskulin opdragelse af drenge, skrev Jersild, var ligeså slem som at klæde dem i pigetøj og give dem dukker at lege med.⁴⁴ Seksualopdragelsen kunne næsten ikke begynde for tidligt, mente Jersild, da han oplevede drenge ned til femårsalderen, der var blevet misbrugt, uden at vide, hvad der skete, eller hvordan de skulle reagere. Derfor skulle forældrene tale åbent og ærligt om det seksuelle, herunder om homoseksualitet og prostitution.⁴⁵ Jersild udgav i 1959 en bog henvendt til børn fra fjortenårsalderen, hvor han understregede: »Når børn spørger, skal de altid have svar«.⁴⁶

I skolepsykolog Rasmus Jakobsens kapitel i *Barnet og det homoseksuelle problem* om »Skolens seksualbelæring« understregede han, at skolen

43 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 44.

44 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 22, 23.

45 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 47.

46 Jersild, *Hvad unge bør vide*, s. 11.

ikke skulle føre »skrækpropaganda« mod løse, heteroseksuelle forbindelser, eller understrege det usikre i prævention eller sex før ægteskabet. Det var netop disse argumenter, de homoseksuelle forfattere brugte, fremhævede Jacobsen.⁴⁷

Jersild var fortaler for, hvad man kan kalde en progressiv og moderne børneopdragelse som det bedste værn mod homoseksualitet. Mindre korporlig afstraffelse, mere ærlig snak om sex (herunder randfænomener), forældre, der praktiserer, hvad de prædiker, og en afslappet holdning til (heteroseksuelle) løse forbindelser før ægteskabet. Han fremstillede homoseksualitet som et emne, der vedrørte alle, og som alle burde tale om og have en holdning til. Ingen kunne føle sig sikker på, at han ikke var biseksuel eller kunne komme i en situation, hvor han kunne blive påvirket i den retning. Og selvom Jersild skrev, at »det er altid en ulykke for et menneske at være blevet homoseksuel«,⁴⁸ så fastslog han, at homoseksuelle som hovedregel var lovlige, og han dadlede dem, der nærede uvilje mod homoseksuelle. Jersild så det som en del af sin mission at udbrede forståelse for de »homoseksuelles vanskelige kår«,⁴⁹ så de ikke behøvede at skjule deres indstilling. En temmelig markant udtalelse på en tid, hvor homoseksuelle netop var vant til at skjule deres indstilling og skrev læserbreve i dagbladene eller artikler i *Vennen* under pseudonymer.

Jersilds skift fra en individuel, psykiatrisk diskurs om homoseksualitet til en sociologisk orienteret diskurs, bidrager til at forklare, hvorfor forførelse i hans øjne var så vigtigt et begreb i forbindelse med at udgå homoseksualitet. Ud fra sine egne undersøgelser og ud fra en bestemt passage i Kinseys *Sexual Behaviour in the Human Female* mente Jersild at kunne konkludere, at »forførelser og misbrug af drenge« er »en meget vigtig årsag«⁵⁰ til den stadig større udbredelse af homoseksualitet, han mente fandt sted. Han fremdrog, at Kinsey et sted fandt, at der er langt færre kvindelige homoseksuelle end mandlige, og et andet sted nævnte, at der ikke stod samme prostitutionsmarked til disposition for kvindelige homoseksuelle som for mandlige. Ud fra disse to påstande, foreslog Jersild, at den mandlige prostitution var den direkte årsag til de mandlige homoseksuelles høje antal, dvs. at trækkerdrengene endte som homoseksuelle, hvad enten de ville det eller ej, og dermed skabte en selvsupplerende subkultur.

47 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 60.

48 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 50.

49 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 10.

50 Jens Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 28.

Det afgørende ved forførelsesteorien er ikke, om den i sine detaljerede udlægninger er videnskabeligt stringent eller ej. Vigtigere er, at den var det første forsøg i Danmark på at forklare homoseksuelle som et sociologisk fænomen frem for et psykiatrisk. For Jersild var homoseksualitet noget, der skete ude mellem mennesker i det offentlige rum; der »fødes« den homoseksuelle, der lever han, og derude må vi forstå ham – og begrænse ham. På den måde foregreb Jersild en sociologisk forskning i homoseksualitet, der ellers først blev fremherskende 25 år senere – denne gang med en vinkel på homoseksualitet som en styrke frem for en svaghed i et samfund. Jersild var den første forsker i Danmark, der grundlæggende udfordrede psykiaternes monopol på at definere homoseksualitet.

Jersilds rolle

Jersild spillede i kraft af sin centrale position og sin interesse for den mandlige prostitution hovedrollen i debatten om homoseksualitet og den mandlige prostitution i perioden, hvor den moralske panik herskede, dvs. 1950'erne. Jersild er dog svær at placere entydigt som eksponent for enten en psykiatrisk-biologisk diskurs, en moralsk diskurs eller en tredje diskurs, som vi kan kalde den kriminologiske eller sociologiske – den han selv udviklede. I begyndelsen af 1950'erne benyttede Jersild sig af begreber, som han lånte fra Helweg og psykiatrien, men i løbet af sin karriere bevægede han sig længere og længere væk fra de psykiatriske kategorier og udviklede, inspireret af Kinsey, en sociologisk-kriminologisk diskurs. Jersilds italesættelser var ikke renset for moralske vurderinger, tværtimod byggede hele hans teori på en forførelsesteori, der aksiomatisk antog, at homoseksualitet var en »ulykke«. Jersild understregede dog gang på gang, at han ikke ønskede at nedvurdere voksne homoseksuelles omgang med hinanden, og så sig selv som forkæmper for voksne homoseksuelles respektabilitet. Den diskurs, Jersild er eksponent for, åbnede op for at se homoseksualitet som uproblematisk, så længe det foregik mellem voksne over 18 år, og penge ikke var indblandet.

Litteraten og queer-teoretikeren Eve Sedgwick har påpeget to italesættelser af homoseksualitet, der, selvom de er modsætningsfyldte, ofte eksisterer side om side, nemlig den »minoritiserende«, dvs. at homoseksualitet ses som et problem for en lille og (mere eller mindre) afgrænset gruppe, og den »universaliserende«, dvs. homoseksualitet ses som et blivende og afgørende emne i folks liv »across the spectrum

of sexualities«. ⁵¹ Jersild var i kraft af sine bøger, artikler og foredrag i høj grad en skikkelse, der populariserede forestillinger om *de* homoseksuelle over for *de* heteroseksuelle og drejede offentlighedens blik mod den homoseksuelle subkultur og dermed homoseksualiteten som minoritetsspørgsmål. Samtidig gjorde han homoseksualiteten relevant hen over seksualitetsspektret ved sin insisteren på forførelsesteorien og den dermed latente homoseksualitet i alle unge. Særlig advarslen om at lære børnene at »tænke, tale og handle heteroseksuelt« viser, hvordan homoseksualiteten fungerede som skræmmebillede i bestræbelserne på at opdrage til heteroseksualitet. Den drivende kraft i Jersild argumentation var det universaliserende aspekt, både i den forstand, at alle potentielt kunne udvikle homoseksualitet, og i den forstand, at uanset hvorhenne man befandt sig på seksualitetsspektret, var homoseksualitet et fænomen, man burde forholde sig til, da det var med til at definere seksualitetsbegrebet som sådan.

Jersild og andre med ham droppede aldrig helt forestillingen om to typer homoseksualitet, den medfødte og den erhvervede. Sedgwick advarer os mod at lede efter *The Great Paradigm Shift* i homoseksualitetens historie ⁵² og opfordrer os til at studere »the relations enabled by the unrationalized coexistence of different models«. ⁵³ Jersild opererede netop med et flydende forhold mellem seksualiteterne, kombineret med en forestilling om, at fælden klappede, når først man var blevet homoseksuel – man kunne ikke flyde tilbage igen. Jersild slog i 1953 fast, at 12,5 % af de trækkerdrengene, han havde studeret, var biseksuelle. ⁵⁴ Senere hen hældede han stærkere til, at flertallet af unge mænd var mere eller mindre biseksuelle og dermed i fare for at blive påvirket til homoseksualitet. ⁵⁵ Jersild mente dog, at man måtte dele befolkningen op i de overvejende heteroseksuelle og de overvejende homoseksuelle. ⁵⁶ Også prostitutionsudvalget opfattede biseksuelle som »overgangstilfælde« ⁵⁷ og ikke som en selvstændig seksualitet. Med erstatningen af psykiaternes overvejende essentialistiske homoseksualitetsbegreb til et mere relationelt kunne Jersild og udvalget indlede kampen om de unges seksualitet. Det var nu en kamplads frem for et statisk forhold.

51 Eve Sedgwick, *Epistemology of the Closet* (Berkeley: University of California Press 1990), s. 1.

52 Eve Sedgwick, *Epistemology of the Closet*, s. 44.

53 Eve Sedgwick, *Epistemology of the Closet*, s. 47.

54 Jersild, *Den mandlige prostitution*, s. 106.

55 Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 15.

56 Jersild, *Barnet og det homoseksuelle problem*, s. 16.

57 *Prostitutionsbetænkningen*, s. 81.

Stud.theol. Erling Lunds rapport

En vigtig faktor bag udvalgsmedlemmernes syn på homoseksuelle og den homoseksuelle subkultur var stud.theol. Erling Lunds rapport om trækkerdrengene i København. Erling Lund havde arbejdet som leder af forskellige hjem for drenge, der var kommet galt af sted, og var i 1955 leder af et hjem for kriminelle drenge. Efter at have læst Jersilds bog *Den Mandlige Prostitution* henvendte Lund sig til Jersild, da nogle løsrevne erfaringer og bidder af viden pludselig var faldet på plads, og det var gået op for ham, at de oplysninger, drengene gav ham om deres prostitutionserfaringer, var et alvorligt samfundsproblem. Lund indledte med at kalde det materiale, han ville fremlægge for »rystende« på grund af de »uhyggelige perversiteter«, som disse drenge udsattes for. Rapporten blev præsenteret for udvalget i maj 1955 og skabte nogle forestillinger, som skulle blive afgørende for medlemmerne frem mod offentliggørelsen af deres rapport i december samme år.

Erling Lund interviewede drengene på hjemmet indgående om deres prostitutionserfaringer. Han mente selv at have deres fortrolighed og lovede dem total anonymitet og frit lejde. Den rapport, der kom ud af det, bestod af interviews med fem drenge, der først var fyldt 18, efter at de var blevet taget af politiet og kommet under Lunds vinger. De havde tilsammen haft ca. 360-380 seksuelle forhold til gennemsnitlig ca. 30 forskellige mænd hver. En enkelt dreng stod for de ca. 220 forhold til ca. 50 forskellige mænd. Der var altså tale om erfarne trækkerdrengene, som kendte deres kundekreds indgående. Rapporten lagde vægt på det skandaløse frem for det farveløse og typiske.

Den mandlige prostitution i første halvdel af 1950'erne

Rapporten gav et indtryk af et marked for mandlig prostitution, hvor drenge fra fjorten-femtenårsalderen frem til starten af tyverne benyttede sig af, at de kunne tjene gode penge ved at stå i seksuelle forhold til homoseksuelle mænd. En dreng, der stillede sig op på Rådhuspladsen, i »den underjordiske« under Rådhuspladsen, uden for de homoseksuelle restauranter og caféer, eller de andre steder, hvor markedet florerede, f.eks. Nikolaj Plads, kunne være ret sikker på at få henvendelser inden lang tid. Rette sted, rette tidspunkt, rette beklædning og rette blik i øjnene gav bid. Drengene fortalte, at de ofte fik adskillige tilbud, når de stillede sig op, og at der sågar opstod små kontroverser, hvis en populær dreng havde flere potentielle kunder. I flere af drengenes historier blev mændene beskrevet som en »sværm« omkring den

enkelte dreng. Forholdene ordnedes i en baggård, på et toilet eller typisk hjemme hos manden. Forholdet kunne bestå i et hurtigt møde i en baggård på 10 minutter, eller en dreng kunne komme hos samme mand fast i halvandet år. Det typiske var, at drengen kom med den homoseksuelle hjem, ordnede forholdet og dernæst tog af sted igen, hvis drengen da ikke manglede husly – i så fald tog han af sted næste morgen. »Kaj« fortalte, at de homoseksuelle behandlede ham som en kæreste. De modtog ham med kys i entréen og kyssede ham som en kvinde (med tunge); de havde lagt håndklæde frem på sengen og stillet cognac og glas frem på bordet. De homoseksuelle syntes, at forholdet var mere tilfredsstillende, når der ikke var penge indblandet. 90 % af mændene spurgte ikke om alder, men ingen af drengene oplevede, at mændene veg tilbage for mindreårige, selv når de fik det at vide.⁵⁸ En dreng fortalte, at en mand nævnte, at han var med i Forbundet af 1948 og ville have drengen med til et af deres karnevaler.⁵⁹ Ifølge »Kaj« var de prostituerede danske marinesoldater endda internationalt berømte i homoseksuelle kredse.⁶⁰

Rapporten var meget fokuseret på de specifikke seksuelle praktikker, drengene oplevede sammen med deres kunder. Drengene nævnte alle, at (gensidig) onani var udgangspunktet, dernæst ville manden sutte drengens lem (*coitus in ore viri* kaldte rapporten det) og måske bede drengen gøre det samme. Drengene var enige om, at alle mændene ønskede at have analsex med dem, men alle drengene fastholdt ligeledes, at de altid afslog. Dernæst kom rækken af mere specielle praktikker: en dreng blev bedt om at lade vandet i munden på en mand, en mand slikkede en drengs anus, en mand lavede sugemærker på en dreng, en mand slikkede en dreng i armhulerne og bad drengen kæle for hans brystvorter, en mand gennemførte samleje *inter femora* (mellem lårene), en mand kyssede på munden og på hele kroppen, en mand tog dametrusser med blonder på samt sminkede sig, hvorefter de dansede rundt på stuegulvet, en mand ville have en dreng til *coitus in anum* (samleje i anus) på sig selv, en mand hældte rødvin ud over en drengs anus og slikkede det op.⁶¹ En mand i en opgang ville have smæk bagi med en livrem omtrukket med kobbertråd.⁶² En mand trak »Nick« med hjem til en »professor«, der havde et værelse, indrettet som skolestue.

58 *Fortrolige meddelelser om en undersøgelse vedrørende drengeprostitutionen i København* (herefter *Erling Lunds rapport*), s. 23. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapport. RA.

59 *Erling Lunds rapport*, s. 23, 34.

60 *Erling Lunds rapport*, s. 22.

61 *Erling Lunds rapport*, s. 8-11, 17f, 39, 41.

62 *Erling Lunds rapport*, s. 45.

Der skulle »Nick« sidde og læse op af en »sjofel« bog, mens »professoren« blev »mere og mere vred«. Til sidst skulle »Nick« op til katederet og have smæk i den bare. Betaling: 150 kr.⁶³ »Lemmy« fortalte, at han havde deltaget i en »syvkant« med bl.a. to amerikanske turister, hvor hele syvkanten dyrkede onani, oral- og analsex.⁶⁴ »Lemmy« oplevede også, at en mand klædte sig af, og stillede sig på alle fire, hvorefter »Lemmy« og hans kammerat skulle spille kort på mandens ryg.⁶⁵

Ifølge rapporten var alle drengene heteroseksuelle. »John« følte »væmmelse« ved sit første forhold.⁶⁶ »Kai« »føler lede ved hele spørgsmålet og er begyndt at interessere sig for piger«. Erling Lund nævnte dog pligtskyldigt, at »Kai« »til tider selv syntes godt om disse forhold«, men bortforklarede det med, at han »har været seksuelt ustabil«.⁶⁸

Rapporten forklarede, at prostitutionsmarkedet var sammenfaldende med de homoseksuelle barer, caféer og restauranter i København, samt foregik på Rådhuspladsen og andre steder, og at det på ingen måde foregik skjult eller hemmeligt. Det var homoseksuelle i parforhold med andre mænd såvel som enlige homoseksuelle, der var kunder. Nogle af drengene oplevede at blive ført rundt i barer, frisørsaloner og private hjem og fremvist med stolthed; mændene omtalte dem som »en lille bedækning«, »en sød lille pakke« eller »et dejligt stykke legetøj«.⁶⁹ Inden for den homoseksuelle subkultur af restauranter, caféer, særlige butikker og saloner, private fester og private hjem, så det ikke ud til, at prostitution af mindreårige var bemærkelsesværdigt. Hovedparten af prostitutionen var formentlig en del mere banal end de farverige scenerier, som Lund havde fået fortalt. En hurtig omgang onani på et pissoir, eller 10-20 minutter i et privat hjem, mens manden suttede drengens lem.

Medlemmerne af udvalget var chokerede over rapporten. Hele vejen gennem rapporten fastholdt Lund, at drengene selv sagde, at det var mændene, der tog initiativet, og at de ved deres prostitutionsdebut nærmest slet ikke var klar over, hvad der skete. Dette understregede for Lund den uretfærdighed, der lå i, at drengene blev straffet, især hvis det ikke kunne bevises, at manden vidste, at drengen var under 18. Det var »den voksne part«, der var »den virkelig skyldige«.⁷⁰

63 *Erling Lunds rapport*, s. 29.

64 *Erling Lunds rapport*, s. 40.

65 *Erling Lunds rapport*, s. 45.

66 *Erling Lunds rapport*, s. 4.

67 *Erling Lunds rapport*, s. 24.

68 *Erling Lunds rapport*, s. 15.

69 *Erling Lunds rapport*, s. 10, 34.

70 *Erling Lunds rapport*, s. 1.

Lunds rapport gjorde »et dybt indtryk« på Jersild og bekræftede ham i hans antagelser om »de homoseksuelles optræden overfor børn og unge«. ⁷¹ Udvalget henviste i sin betænkning til »seksuelle praktikker og perversiteter [der] er ganske uegnede til offentliggørelse«, ⁷² og formanden skrev i sit udkast til konklusion, at »[s]elve de homoseksuelle praktikker har utvivlsomt i mange tilfælde en forrående indflydelse på den ikke homoseksuelle unge«. ⁷³ De meget voldsomme konklusioner, flertallet i udvalget kom frem til, skal bl.a. ses på baggrund af denne rapport, der fremstillede en subkultur, som få uindviede havde kendskab til, og som chokerede de læger, psykiatere, socialarbejdere, politifolk og dommere, der sad i udvalget. Ikke mindst Lunds (og måske drengenes) narrativ om drengenes egen passivitet, manglende initiativ og ulyst ved disse forhold styrkede indtrykket af, at hvis man kunne eliminere efterspørgslen, havde man løst problemet.

Udvalgets arbejde

Ved prostitutionsudvalgets møde den 17. marts 1952 berettede Jersild om den homoseksuelle prostitution i København. Han indledte med at fastslå, at kvindelig homoseksuel prostitution i praksis ingen problemer skabte, og at det næppe forekom i København. Derimod havde den mandlige homoseksuelle prostitution, der dyrkedes af »marinesoldater samt arbejdssky og kriminelle elementer«, taget et kraftigt omsving under og efter krigen. Jersild nævnte områderne omkring Nikolaj Plads og Rådhuspladsen som de steder, hvor prostitution foregik. Samtidig nævnte Jersild vold, røverier og afpresning mod homoseksuelle i forbindelse med prostitutionen. ⁷⁴

Ved mødet den 2. april 1952 supplerede kordegn og forstander Hans Chr. Kofoed fra Kofoeds skole for arbejdsledige mænd om unge fyre mellem 17 og 19 år, der prostituerede sig på Rådhuspladsen og Vesterbros Torv. I modsætning til Jersilds beretning mente forstander Kofoed, at der forekom alfonser og mellemmand for de homoseksuelle, der ikke selv ville vise sig slige steder. Kunderne selv beskrev forstander Kofoed som »en kategori af usle og medynkvækkende skabninger«, der selv udnyttedes af drengene, som igen af dårlige kammerater blev forledt til prostitution. Forstanderen pegede på, at der ingen vej var ud

⁷¹ Erling Lunds rapport, s. I.

⁷² Prostitutionsbetænkningen, s. 82.

⁷³ Formandens udkast til konklusion. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter, pk. 5. RA.

⁷⁴ Referat af møde 17. mar. 1952. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

af denne spiral af udnyttelse og dårlig påvirkning; i stedet burde man koncentrere sig om det forebyggende arbejde over for de unge.⁷⁵

Efter disse møder skruede udvalgsmedlemmerne op for deres bekymring over homoseksuel prostitution, og her spillede Jersild på den ene side rollen som den, der gød olie på vandene, men støbte på den anden side også kuglerne til den hårde kritik af homoseksuelle generelt, med sin forskningsindsats i homoseksualitet og homoseksuel prostitution.

Ved mødet den 19. juni 1952 foreslog formanden sammen med højesteretsdommer Trolle og et tredje medlem, at aldersgrænsen for homoseksuelle skulle op på 21 år, med den begrundelse, at det ville modvirke »en betydelig fare for seksuel afsporing«, pga. »forførelses-teorien«, altså antagelsen om, at unge mænd eller, om man vil, store drenge kunne påvirkes til at blive homoseksuelle ved at have homoseksuel kontakt. Disse tre mente ikke, der var nogen urimelighed i dette forslag, der udelukkende rettede sig mod at forhindre »abnorme tilbøjeligheder hos ældre«. Jersild og et andet udvalgsmedlem, kontorchef i justitsministeriet Chr. Ludvigsen, udtalte sig imod dette forslag, ikke fordi de var uenige i, at de homoseksuelle mænd søgte unge fyre, men de påpegede, at de unge fyre også var initiativtagende og kønsmodne.⁷⁶

Ved mødet den 15. oktober 1952 diskuteredes dette forslag igen, og de samme fronter viste sig, dog med den tilføjelse, at formandens parti fik tilslutning fra fire udvalgsmedlemmer mere. Jersild og Ludvigsen udtrykte samme betænkelighed som sidst, og Jersild foreslog i stedet, at man straffede den homoseksuelle kunde til en mandlig prostitueret under 21 år. Dette forslag viste sig at have en fremtid.⁷⁷

Striden mellem dem, der så øget kriminalisering som løsning på problemet, og dem, der foretrak forsorg og afkriminalisering af trækkerdrengene, skærpedes gennem resten af udvalgets arbejde. Ved mødet den 18. juni 1953 foreslog Jersild (denne gang sammen med højesteretsdommer Trolle), at straffelovens § 230 – der kriminaliserede den mandlige prostituerede – skulle ophæves. De mandlige prostituerede under 21 år burde i stedet henvises til forsorg; for de ældre nyttede forbuddet alligevel ikke. I øvrigt fandt Jersild og Trolle det stødende, at den prostituerede straffedes frem for kunden. Jersild og Trolles idé om afkriminalisering af unge fyre i prostitution og udelukkende fokus på homoseksuelle, der også var prostitutionskunder, stod i skarp

⁷⁵ *Referat af møde 2. apr. 1952.* Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

⁷⁶ *Referat af møde 19. jun. 1952.* Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

⁷⁷ *Referat af møde 15. okt. 1952.* Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

kontrast til formanden med fleres ønske om en generel kriminalisering af homoseksuelle forhold indtil det 21. år. På mødet den 18. juni rejste formanden endda spørgsmålet om rimeligheden af at tolerere, »at homoseksuelle reklamerer med deres tilbøjeligheder,« med reference til Forbundet af 1948's magasin, *Vennen*.⁷⁸

Prostitutionsudvalgets konklusion

I prostitutionsudvalget ændrede Jersilds undersøgelser ikke ved forholdet mellem de to fløje. Flertallet med formanden i spidsen mente stadig, at der måtte skrives hårdt ind mod homoseksuelle generelt. Mindretallet, som bestod af Jersild og kontorchef Ludvigsen, som begge var ansat af Justitsministeriet, og dermed må ses som dettes repræsentanter, mente, at når man kunne se, at de unge jagtedes på trods af lovene, måtte man »altså snarere søge nye veje«.⁷⁹

Prostitutionsudvalget var enigt om én ting: De prostituerede var ikke længere forbrydere, de var ofre. Det var udgangspunktet for hele deres arbejde og en stadfæstelse af en opfattelse, der allerede var slået igennem tidligere. I udvalgets endelige betænkning fra december 1955 konkluderede man, at »[d]et er nu den almindelige opfattelse, at de prostituerede må betragtes som uheldige mennesker, der er kommet ind i prostitutionen p.g.a. ringe evner eller psykiske afvigelser eller under indflydelse af uheldigt miljø«.⁸⁰ De prostituerede var hermed frataget handlekraft og initiativ og kunne starte deres karriere som passive sociale klienter.

Udvalgets konklusion vedrørende kvindelige prostituerede var, at man burde opgive straf mod dem og erstatte den med forsorg, tilhold og kontrol. Lovgivningen blev dermed »en af de mest moderne, der findes i civiliserede samfund«.⁸¹ Helt anderledes blev konklusionen vedrørende mandlige prostituerede. Her skulle benyttes politi, statsadvokater og domstole.

Flertallet (dvs. alle undtagen Jersild og Ludvigsen) mente, at homoseksualitet var medfødt, men at »overgangstilfælde«, altså biseksuelle, ved misbrug kunne fikseres i homoseksualitet. Trækkerdrengene blev vænnet til kynisme og en parasitær, asocial levevis, bl.a. pga. de omtalte »seksuelle praktikker og perversiteter [der] er ganske uegnede

⁷⁸ *Referat af møde 18. jun. 1953*. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter. RA.

⁷⁹ *Referat af møde 26. maj 1955*. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter.

⁸⁰ *Prostitutionsbetænkningen*, s. 13.

⁸¹ *Politiken*, 29. dec. 1955.

til offentliggørelse«. ⁸² Selve den homoseksuelle kønsakt anså flertallet for skadelig i sig selv. Flertallet mente, at der skulle herske frihed for de homoseksuelle, men samfundet måtte »forsvare« de unge. På baggrund af Jersilds statistikker i *Den Mandlige Prostitution*, der viste, at 48 % af trækkerdrengene var fra 18 til 21 år gamle – og dermed ikke beskyttet af den seksuelle lavalder for homoseksuelle på 18 år – foreslog flertallet, at aldersgrænsen i straffelovens § 225, stk. 2 (den seksuelle lavalder for homoseksualitet) skulle sættes op fra 18 til 22 år, alternativt 21 år. § 225, stk. 2 fastsatte i 1955 en strafferamme på indtil fire år. Flertallet åbnede op for, at § 230 (der kriminaliserede trækkerdrengene) evt. kunne afskaffes, og at de i stedet blev sendt i forsorgsforanstaltninger. Dette forslag kom dog ikke med i deres forslag til straffelovsændringer.

Jersild og Ludvigsen var stærkt imod denne intensiverede kriminalisering af homoseksuelle generelt. De fastholdt, at de 18- til 21-årige »ikke er børn, men voksne unge, som selv træffer bestemmelse om deres personlige forhold«. ⁸³ En kriminalisering af alle homoseksuelle forhold til unge under 22 var i mindretallets øjne et skridt tilbage til tiden før 1930 – det år, straffeloven afkriminaliserede homoseksuelle forhold – og forhindrede homoseksuelle i at leve et ordentligt liv, eller som Ludvigsen formulerede det i sit udkast: Det ville forhindre homoseksuelle unge i at leve »i overensstemmelse med deres indstilling i de år, da deres driftsliv må antages at være stærkest«. I stedet foreslog mindretallet et intensiveret tilsyn med § 225, stk. 2.

Homoseksualitet var nu etableret som et samfundsproblem, ikke en individuel tragedie, og der blev gjort klart skel mellem mandlig og kvindelig prostitution. Udvalget kunne ikke se, at heteroseksuel, kvindelig prostitution medførte nogen af de samme sociale problemer, som den homoseksuelle prostitution gjorde. Ligeledes mente udvalget ikke, at heteroseksuelle prostitutionskunder skulle straffes, eller grænserne strammes, idet dette ville medføre fare for pengeafpresning, praktiske vanskeligheder og »efterforskning i et omfang, som måtte føles som uberettiget indblanding i privatlivet«. ⁸⁴ Denne udtalelse fremhæver i hvor høj grad, man skelnede mellem de to seksualiteter, den ene et privat anliggende, den anden en undergravende samfundsfare. Homoseksualitet var sat på den offentlige dagsorden, og det hastede, for som formanden skrev, »det her foreslåede må anses for minimum af, hvad der allerede nu bør gennemføres for at imødegå den foruroligende udvikling«. ⁸⁵

82 *Prostitutionsbetænkningen*, s. 81-83.

83 *Prostitutionsbetænkningen*, s. 92.

84 *Prostitutionsbetænkningen*, s. 87.

85 *Formandens udkast til konklusion*. Prostitutionsudvalgets arbejdsrapporter, pk. 5. RA.

Moralsk panik

Begrebet moralsk panik slog igennem i sociologien med Stanley Cohens værk fra 1972.⁸⁶ Han brugte begrebet til at forklare, hvordan det går til, når fænomener – oftest grupper af personer – udråbes til en trussel mod samfundet. De kommer til at optræde som stereotyper, der indsættes i en arketypisk kamp mellem det gode og det onde. Avis-redaktører, journalister, sociale entreprenører, politikere og præster overbyder hinanden med forslag i kampen mod den forestillede fare. Love gennemføres eller foreslås i kampen mod den sociale opløsning, denne gruppe repræsenterer. Og så til sidst fuser interessen for hele sagen ud, og det viser sig, at panikken var overdrevet og unødvendig.

Sociologerne Goode og Ben-Yehuda foreslog følgende omfattende definition på begrebet moralsk panik:⁸⁷ 1) bekymring – en øget bekymring over et socialt fænomen; 2) fjendtlighed – en konkret fjende ud nævnes som årsag til det sociale problem, samfundet opdeles i »dem« og »os«, og alle »ordentlige« mennesker slår sig sammen i kampen mod problemet; 3) konsensus – denne behøver dog ikke omfatte flertallet, ofte kan elite-grupper orkestrere en panik og gøre sig til repræsentanter for hele samfundet;⁸⁸ 4) disproportionalitet – reaktionen mod det forestillede sociale problem er ude af proportion med problemets reelle størrelse. Tal overdrives, falske historier lever deres eget liv. Hvis offentligheden giver et givet fænomen en voldsom større opmærksomhed end den der bliver et tilsvarende problem til del, er der også tale om disproportionalitet; 5) flygtighed – moralsk panik kan ikke vare evigt, gejsten dør hen. Lige så oprørte, folk kan være over noget det ene år, lige så ligegyldige kan de være over for samme fænomen året efter.

Oftest viser det sociale problem sig ikke at være så samfundsundergravende, som panikken gjorde det til. Goode og Ben-Yehuda understreger dog, at »unlike fads; though both tend to be relatively short-lived, moral panics always leave an informal, and often an institutional, legacy«.⁸⁹

86 Stanley Cohen, *Folk Devils and Moral Panics*, (London: Routledge 2002 [1972]). Om begrebets oprindelse se s. xxxv, note 1.

87 Erich Goode og Nachman Ben-Yehuda, »Moral Panics: Culture, Politics and Social Construction«, i *Annual Review of Sociology*, bd. 20 (1994), s. 156ff.

88 Inspireret af Laclau og Mouffe kan begrebet konsensus erstattes med det mere frugtbare begreb hegemoni. Ifølge Jacob Torfings læsning af Laclau og Mouffe er hegemoni »the expansion of a discourse, or set of discourses, into a dominant horizon of social orientation and action by means of articulating unfixed elements into partially fixed moments in a context crisscrossed by antagonistic forces«. Som eksempel på en sådan »predominant discursive formation« nævner Torfing en diskurs, der kan »redefine the terms of the political debate and set a new agenda« (Jacob Torfing, *New Theories of Discourse: Laclau, Mouffe and Zizek* (Oxford: Blackwell 2003 [1999]), s. 101f.

89 Goode og Ben-Yehuda, »Moral Panics: Culture, Politics and Social Construction«, s. 149.

Bekymringen over den mandlige prostitution kan, som vist, spores tilbage til 1930'erne, men fik nyt liv efter krigen. Allerede i 1947 gik politiadvokat Aage Lotinga ud i offentligheden og lod sig interviewe om den »formentlig omsiggribende homoseksuelle prostitution«,⁹⁰ hvor han advarede forældre mod de »underjordiske«⁹¹ (dvs. de underjordiske toiletter) og opfordrede forældrene til at passe på deres sønner. I 1949 reaktualiseredes bekymringen i kraft af marinesoldaternes forhold og »onanipatruljens« oprydning af Rådhuspladsen.

Fjendtlighedens element indtrådte i udvalgets arbejde, særligt med Erling Lunds rapport, der fastlagde en klar opdeling mellem de udnyttede trækkerdreng og de udnyttende homoseksuelle.

Ligeledes kan et af Jersilds bidrag stå som eksponent for denne del af panikken. I et kapitel i det populærvideenskabelige værk *Kampen mod Forbrydelsen* blev Jersild indbudt til at skrive et kapitel om den mandlige prostitution. Han gjorde opmærksom på, at homoseksualitet i form af gensidig onani »som erstatning for den manglende kvindelige omgang« florerede alle steder, hvor mænd ophobes. Biseksuelle blev homoseksuelle, selvom dette »måske kunne være undgået«. ⁹² »Den homoseksuelle utugtskunde kan være endog særdeles farlig«, advarede Jersild læseren, »vi ... står overfor en hurtigt voksende samfundsfare ... [D]isse personer vil misbruge den forståelse, som samfundet er ved at få for den homoseksuelles vanskelige kår«. ⁹³ Jersild skrev med reference til professor i psykiatri Hjalmar Helweg, at selv om de fleste drengeprostituerede lagde homoseksuelle praktikker bag sig, blev nogle forført til selv at blive homoseksuelle, og at den homoseksuelle drift ofte ganske ensidigt er rettet mod ulovlige objekter, dvs. mindreårige drenge. »En psykopatisk karakteranomali«, citerer Jersild og tilføjede, at der var »formentlig ingen tvivl om, at et meget stort antal kriminelle er begyndt som prostituerede for homoseksuelle personer«. ⁹⁴

Den store Pornografi-affære

Særligt i 1955-56 sørgede Københavns Politi med Jersild i spidsen for, at den mandlige prostitution og de homoseksuelle kom på forsiderne af landets aviser med den såkaldte pornografi-affære 1955-56. Historikeren Wilhelm von Rosen har beskrevet og analyseret forløbet

90 *Socialdemokraten*, 17. sep. 1947.

91 *Socialdemokraten*, 17. sep. 1947.

92 *Kampen mod Forbrydelsen*, bd. II (Kbh.: Emil Wienes Forlag, 1952), s. 493.

93 *Kampen mod Forbrydelsen*, bd. II, s. 494.

94 *Kampen mod Forbrydelsen*, bd. II, s. 495, 498.

i en artikel, som er grundlag for det følgende referat.⁹⁵ Politiet fandt i 1955 et nøgenbillede af en ung mand, fremstillet hos International Model Service (IMS) i Herluf Trollesgade i København. IMS ejedes af Axel Lundahl-Madsen og hans samlever Eigil Eskildsen, der ligeledes drev DFT (Dansk Forretnings Tjeneste) og IHWO (International Homosexual / Hobby World Organization). Firmaerne fremstillede og leverede på kommerciel basis nøgenbilleder af unge mænd, distribuerede homoseksuelle magasiner og bøger og formidlede internationale kontaktannoncer. Den 30. marts 1955 slog politiet til, under ledelse af Jersild og Heiberg. De arresterede og varetægtsfængslede Lundahl-Madsen og Eskildsen og beslaglagde deres kartoteker og lister over kunder, modeller og annoncører. Ved hjælp af disse lister optrevlede politiet et homoseksuelt prostitutionsmiljø, idet de fleste af modellerne tillige havde været trækkerdrengene – og mindreårige. Ca. 300 mænd dømtes for omgang med mindreårige, og derudover blev mellem 600 og 1.500 mennesker udsat for »politiets nidkære og brutale afhøring«⁹⁶ af venner, bekendte, pårørende osv. Pressen fulgte indigneret med i »de rystende oplysninger om de homoseksuelles klapjagt paa drenge og ganske unge mennesker«⁹⁷ og skrev lange artikler om den mandlige prostitution. Under overskriften »Naar venlighed og rød sodavand bliver et barns store ulykke« beskrev *Ekstra Bladet* i juni 1956, hvordan en enkelt »forførelse« af en »lille, forhutlet dreng« fik ham »indrulleret ... i tidens tragiske hær af de saakaldte 'trækkerdrengene'«. ⁹⁸ En retorik, der appellerede til følelser frem for kritiske refleksioner, finder man også i *Social-Demokraten* i maj 1956. Journalisten interviewede »Kajs« far, der håbede på, at »Kaj« udelukkende gik med en homoseksuel mand og slog ham ned for pengenes skyld, og ikke for lystens, for »så er min søn da ikke unormal!« Journalisten forklarede, at »Kajs« løbebane var »i 1956 den almindelige for et uhyggeligt stort antal unge mænd i København!« og socialarbejderen Bjørn Moe supplerede med at fastslå, at »[d]er er simpelthen et generationsskred i gang!«⁹⁹ I en anden artikel også i maj 1956 antydede Jersild, at »de unge mænds homoseksuelle forhold« var skyld i den stigende ungdomskriminalitet, og lavede dermed en årsagskæde med homoseksuelle forhold som den skjulte årsag til stigende kriminalitet: »Af de unge mænd [der har begået kriminalitet] har en overvejende procentdel i en tidlig alder, og før de kom

95 Wilhelm von Rosen, »Pornografi-affæren i 1955«, i *Zink*, nr. 4, 1999.

96 Wilhelm von Rosen, »Pornografi-affæren i 1955«.

97 *Ekstra Bladet*, 13. jul. 1956.

98 *Ekstra Bladet*, 12. jun. 1956.

99 *Social-Demokraten*, 25. maj 1956.

ind på den kriminelle bane, været i berøring med homoseksuelle. Det synes at betinge deres videre færden«. ¹⁰⁰

De fleste af artiklerne var præget af generaliseringer og lidet konkrete oplysninger, der kunne sætte fantasien i sving, når artiklen var læst færdig. På et offentligt møde i Dansk Aften- og Ungdomsskolefor- enings årsmøde fortalte Jersild om debutalderen for mandlige prosti- tuerede. I *Dagens Nyheder* refererede journalisten, at »[d]e fleste mand- lige prostituerede er begyndt i den meget tidlige Alder, oftest i 8-13 Aars Alderen«. ¹⁰¹ *Information* refererede en måned senere Jersild for, at »[d]er foreligger adskillige eksempler paa, at de prostituerede har væ- ret genstand for forførelse allerede i alderen mellem 8 og 13«. ¹⁰² – men i overskriften til spalten blev »adskillige« til »mange«. Kombinationen af aldersgruppen 8-13 og de skiftende udtryk »adskillige«, »mange« eller »de fleste« efterlod datidens læser med indtrykket af, at 8-årige træk- kerdrengene i stort tal færdedes i København.

Den homoseksuelle prostitution blev beskrevet som »et ungdoms- problem« og »et samfundsproblem«. Det var ikke et tilfælde, at træk- kerdrengene blev så stor en sag: »De problemer, som de store år- gange kunne forvolde samfundet, var bekymringsfaktor nummer ét i 1950'erne. ... Hvad enten der var tale om den »almindelige« borger, den bekymrede forsorgsmedarbejder, ungdomsklublederen eller den professionelle kriminolog var der enighed om, at der målt i absolutte værdier ville komme en øget ungdomskriminalitet«. ¹⁰³

Denne ungdom stod altså i en umiddelbar fare for afsporing. Fryg- ten for »den farlige ungdom« var et dominerende debateme i efter- krigstidens Danmark og blev ofte bygget op omkring »de kriminelle drengene« og »de usædelige piger«. ¹⁰⁴ Trækkerdrengene var både krimi- nelle og »usædelige«, både potentielle ofre og skurke, og tillod der- med at spille på alle panikkens strenge. På en konference arrangeret af Børnesagens Fællesråd i 1956, hvor temaet var trækkerdrengene, fortalte forstander på Sølager Ungdomshjem, J. Ravn Thomsen, hvordan de unge »tager skade rent menneskeligt«, og hvordan de homoseksuelle forhold »efterlade[r] stærke sår i den unges sjæl«, idet homoseksualitet

100 *Social-Demokraten*, 13. maj 1956.

101 *Dagens Nyheder*, 13. maj 1956.

102 *Information*, 12. jun. 1956.

103 Peter Fransen, »Ungdomsfængsel: dømt til opdragelse på ubestemt tid«, i Else Hausen & Leon Jespersen (red.), *Samfundsplanlægning i 1950'erne: Tradition eller tilløb?* (Kbh.: Museum Tusulanums Forlag 2009), s. 308.

104 Hans Sode-Madsen, *Farlig Ungdom: Samfundet, Ungdommen og Ungdomskommissio- nen 1945-1970* (Aarhus Universitetsforlag 2003), s. 87.

var »forkvaklende på hele deres sjæleliv«. En tidligere elev havde fortalt ham, at »[d]er er ikke én vesterbrodreng, som ikke, når han trænger til penge, kender vejen til Rådhuspladsen og kender måden at tjene en tier på«. ¹⁰⁵ Ravn Thomsen konkluderede med henvisning til de homoseksuelle, at »vi kan ikke kraftigt nok sige: fingrene fra de unge«. Ravn Thomsen sørgede for at udvide problemstillingen, så folk ikke troede, at det alene drejede sig om professionelle trækkerdrengene. Det drejede sig om »de unge« eller »vesterbrodrengene« over en bred kam. »[J]eg har overhovedet intet til overs for trækkerdrengene,« sagde Ravn Thomsen, »men der er jo andre end trækkerdrengene der efterstræbes«. ¹⁰⁶ Erling Lund fortalte om sine interviews med drenge, at »det var en afgrund af råddenskab, det var en skarndyngede at røre ved«. »Disse ... drenge var blevet misbrugt af homoseksuelle mænd og trukket gennem de uhyggeligste og mest væmmelige perversiteter«. ¹⁰⁷

Politiken refererede mødet i Børnesagens Fællesråd dagen efter og fortalte, hvordan forretningsfører William Bach »under stort bifald [fremførte] et forslag om, at de homoseksuelle, der betinger den mandlige prostitution, bliver 'hængt ud med navn' i lighed med andre forbrydere«. Under overskriften »Mændene der nedbryder, hvad forsorgen bygger op« fortalte journalisten om »mødet med den alt for rare herre«, og hvordan forstandere ikke turde møde op af frygt for at »de homoseksuelle« blev opmærksomme på deres institution. En forstander havde nemlig efter et interview om emnet oplevet »en hel belejring af homoseksuelle, der tog opstilling uden for institutionen for at få kontakt med drengene«. ¹⁰⁸

Formanden for prostitutionsudvalget Jesper Simonsen udtalte til *Politiken*, at

Det er en ungdom, der er på afveje. Homoseksualitet er ikke naturlig for dem og man må derfor have en rimelig chance for at få dem væk fra dette farlige miljø. ... Hvis en ung mand og en kvinde indleder et forhold, følger de den vej, der er naturlig for dem begge. Ved en homoseksuel forbindelse vil der for den unge mand, der indleder sig med den erfarne praktiker, praktisk talt altid være tale om en unaturlig seksualoplevelse. ¹⁰⁹

105 *Børnesagens Tidende*, nr. 17, 1956, s. 312-313.

106 *Børnesagens Tidende*, nr. 17, 1956, s. 312.

107 *Børnesagens Tidende*, nr. 17, 1956, s. 315.

108 *Politiken*, 13. jun. 1956.

109 *Politiken*, 9. feb. 1956.

På trods af Simonsens fastlæggelse af homoseksualitet som unaturlig for unge mennesker fastslog han også, at »[h]omoseksualitet hører ligesom kønslivet hos voksne mennesker i det hele taget under privatlivets fred«. ¹¹⁰

Den psykiatrisk-biologiske diskurs udstak subjektpositioner, hvor både den ældre homoseksuelle og trækkerdrengen var patologiske anomalier. Man tog afstand fra moralske fordømmelser og kriminalisering af begge parter og anbefalede registrering, behandling, kontrol og internering. Den moralske diskurs forlod opdelingen i patologisk/ikke patologisk og erstattede den med moralske kategorier som normal/unormal og naturlig/unaturlig. Ligeledes tog den moralske diskurs, som betegnelsen antyder, ikke afstand fra moralske bedømmelser af homoseksuelle og trækkerdrengene. I stedet for videnskabelige præciseringer og diagnoser brugtes vage formuleringer, der åbnede et rum for forargelse og skræk, hvor kun fantasien satte grænser.

I artikler understregedes, at det ikke bare drejede sig om professionelle trækkerdrengene, men at det var »de unge« generelt der »efterstræbes«, »belejres« og »forføres«. Artiklerne opstillede et klart årsag-virknings-forhold hvor »de homoseksuelle« betingede den mandlige prostitution.

Den moralske diskurs i aviserne kunne ikke fungere, hvis det var lige synd for begge parter, både den prostituerede og prostitutionskunden. Derfor udråbtes »den unge« alene til offer, der skulle hjælpes, mens den homoseksuelle udråbtes til den skyldige, forføreren, årsagen til skredet i de sociale forhold. om problemets karakter.

Ernesto Laclau skelner mellem to typer af subjektlogikker, dvs. måder at strukturere subjektpositioner på. Den ene type er ækvivalens-kæder, hvor forskelle mellem de enkelte positioner udviskes og stilles i direkte opposition til noget truende. Den anden type er differens-kæder, hvor positionerne bevarer deres egenart i et stadig bredere system af legitime positioner. ¹¹¹

Den logik, som den moralske panik fulgte, var ækvivalens-kædernes logik. Der opstilledes skarpe skel mellem homoseksuelle på den ene side og heteroseksuelle, herunder trækkerdrengene og andre »unge« der var blevet »forført«. I kampen mod de homoseksuelle forførere udviskedes andre skel. Et eksempel på differens-kædernes logik er de homoseksuelles kamp for at blive anerkendt på lige fod med heteroseksuelle.

¹¹⁰ *Politiken*, 9. feb. 1956.

¹¹¹ Allan Dreyer Hansen, »Diskursteori: postmarxistisk diskursanalyse hos Laclau«, i Anders Esmark m.fl. (red.), *Poststrukturalistiske analysestrategier* (Roskilde Universitetsforlag 2005), s. 190ff.

Med pornografi-affæren og den oplysningsvirksomhed, som medlemmer af prostitutionsudvalget og andre udførte, udviklede den moralske bekymring i prostitutionsudvalget sig til en moralsk panik i pressen, i biografen og blandt ansatte og frivillige i børne- og ungearbejdet.

Den moralske diskurs opnåede hegemoni, eller om man vil, *konsensus* i pressen i anden halvdel af 1950'erne. Diskussioner om prostitution, arbejdsløshed, (ungdoms)kriminalitet, seksualitet og forsorg drejede sig om »det homoseksuelle problem«. Aviserne lod Jersild, Simonsen og Lund lede diskussionen om prostitution og homoseksualitet. Kun få stemmer faldt uden for den moralske paniks felt. Forførelsen af ungdommen var den fælles horisont, som næsten alle diskuterede inden for. Skandale og forargelse var de typiske genrer, som skriverier om homoseksualitet og prostitution benyttede sig af. Psykiaternes og Lotingas understregning af, at man ikke burde tage moralsk afstand til homoseksuelle, men forholde sig videnskabeligt og humanitært, var vendt på hovedet, så blikket primært var moralsk, og midlerne til bekæmpelsen af uvæsenet var politi og offentlig ydmygelse.

Dissens

Det var dog ikke sådan, at den moralske diskurs endegyldigt havde erstattet den psykiatriske. I anden halvdel af 1950'erne opstod der en mindre brydning mellem de to diskurser i form af psykiaternes tilbagevenden til arenaen.

Professor, dr. med. Hjalmar Helweg skrev i april 1956 en kronik i *Politiken*, hvor han kritiserede »kampagne[n] mod de homoseksuelle«. ¹¹² Professoren fastslog, at selv om »en del [mennesker] har kunnet arbejde sig op til en vis tolerance over for de homoseksuelle« havde kun »meget, meget få ... kunnet nå til virkelig forståelse«. Denne virkelige forståelse var ifølge professoren et essentialistisk homoseksualitetsbegreb, hvor man enten var født sådan eller blevet sådan pga. af en »tidlig ændret udvikling«. »Kendsgerningen er blot, at de *er* sådan«, fortsatte professoren, og »maa leve deres liv med denne belastning.« »Disse vore ulykkelige medmennesker ... bliver ikke blot ensomme, men tvunget til forstillelse.« Det essentialistiske homoseksualitetsbegreb var typisk for de homoseksuelles forsvarere. Hvis man ikke *var* homoseksuel, kan man ikke *blive* homoseksuel. I artiklen »Homoseksualisme« skrev læge Kjeld Brostrøm, at de homoseksuelle ikke skulle fordømmes. »Det er deres

¹¹² *Politiken*, 27. apr. 1956.

natur, og har vi andre nogen ret til at fordømme naturen?»¹¹³ Både læge Jarl Wagner-Smitt og tidligere politiadvokat Aage Lotinga blandede sig i debatten. I 1951 udsendte Jarl Wagner-Smitt bogen *Hvorfor er de sådan?*, hvor han fastslog, at homoseksualitet burde betragtes som noget normalt, hvorefter han, i tråd med den racehygiejniske diskurs, gik videre med at foreslå et firepunktprogram til homoseksualitetens udryddelse gennem en ændret opdragelse og indstilling til seksualitet.¹¹⁴ I 1955 skrev Wagner-Smitt et indigneret indlæg mod Jersild i *Nordisk Medicin*, som blev genoptrykt i *PAN-Bladet*. I indlægget angreb Wagner-Smitt Jersilds angivelige uvidenhed og ubelæsthed og tilføjede hånligt, at man »ikke kan forvente at jurister og politifolk – så lidt som den menige mand – sætter sig ind i de ny videnskabelige synspunkter«.¹¹⁵ Wagner-Smitt mente, at det var den kriminelle lavalder på 18 år for homoseksuelle der »tvinger« dem til at gå til trækkerdrengene.

I psykiaternes diskurs i 1950'erne, som dengang stod helt marginalt i den offentlige debat – PH kaldte det »torsdagskoncerten på området«¹¹⁶ – blev homoseksualiteten bestemt som visse menneskers essentielle karakteristikum. De homoseksuelles adfærd fremstilledes som uforanderlig – de var tvunget til at opføre sig, som de gjorde, og den eneste løsning var at legalisere denne adfærd. Trækkerdrengene som socialt problem forholdt psykiaterne sig ikke til. Under overfladen af psykiaternes medfølelse lurede de racehygiejniske tanker, som f.eks. Jarl Wagner-Smitts firepunktsprogram. Psykiaterne slog også på, at de var de eneste, der havde nået en »virkelig forståelse« baseret på »de ny videnskabelige synspunkter«, hvilket diskvalificerede andre end psykiatere fra at have en mening om homoseksualitet.

Ligeledes protesterede de homoseksuelle selv. Forbundet af 1948 skrev direkte til justitsministeren, og opfordrede ham til at trække forslaget tilbage. I brevet appellerede de for fuld ligeberettigelse mellem »homofile« og »heterofile«.¹¹⁷ Axel Axgil (tidl. Lundahl Madsen) og Helmer Fogedgaard sendte som repræsentanter for *International Homosexual World Organisation* et brev til alle Folketingets medlemmer, hvori de bestred forførelsesteorien, da ingen kunne forføres til en anden

113 Kjeld Brostrøm, »Homoseksualisme«, i *Doktor – Lægebladet for ethvert hjem*, (apr. 1958, 6. årg., nr. 4). Brostrøm bygger sin argumentation på bogen *Vi som føler annerledes* af Finn Grodal med forord af Hjalmar Helweg (Oslo: Aschehoug 1957).

114 Jarl Wagner-Smitt (red.), *Hvorfor er de sådan?* (Kbh.: Hans Reitzel 1951), s. 146-47.

115 Jarl Wagner-Smitt, »Den homoseksuelle prostitution«, i *PAN*, nr. 4, april 1955.

116 Nils Ufer, § 225, stk. 4, s. 40, citat fra radioforedrag af Poul Henningsen, 19. dec. 1960.

117 *Brev fra Forbundet af 1948*, 7. feb. 1961. Nordskov-Nielsen-udvalgets papirer, læg E. RA.

seksuel indstilling »end den medfødte«, og omtalte særlovgivning for homoseksuelle som »en grim plet på vore demokratiske traditioner«. ¹¹⁸ Andre homoseksuelle skrev privat til justitsministeren. En fortalte, at de homoseksuelle var ulykkelige mennesker, der ikke selv havde valgt deres seksuelle »natur«, og truede med at »homofile medborgere« vil »organisere sig i kamp«. En anden skrev sarkastisk, at justitsministeren ville gøre de homoseksuelle en tjeneste ved en lov om »at føre os i Gaskamre«. ¹¹⁹ I de homoseksuelles diskurs kombineredes en rettigheds-tankegang med den psykiatrisk-biologiske diskurs' forestilling om seksualiteten som medfødt natur. På trods af de åbenlyse ligheder med den psykiatriske diskurs' insisteren på en homoseksuel »natur« skal man ikke slå de homoseksuelles egen konceptualisering af deres seksualitet i hartkorn med psykiatriens. De homoseksuelle gentog ikke bare psykiatriens påstand om, at seksualiteten var medfødt eller tidligt erhvervet og uforanderlig, men kombinerede dette med en fremhævelse af en demokratisk rettighed til at have en anden seksualitet. Ligeledes skabte de en semantisk glidning ved at udskifte *homoseksuel* med *homofil*, ¹²⁰ de understregede dermed følelsen frem for det seksuelle og fastslog, at det var en privat følelse frem for et »seksuelt problem«. Forholdet hørte under privatlivets fred frem for psykiaterens konsultation.

Mccarthyisme eller berettiget kritik?

Den moralske panik over de homoseksuelle og »de unge« var udbredt i hele den vestlige verden i 1950'erne. I USA var den en integreret del af senator McCarthys heksejagt på kommunister. »One homosexual can pollute a government office«, skrev en komité, der undersøgte »Employment of Homosexuals and other Sex Perverts in Government«. ¹²¹ Historikeren John D'Emilio fastslår, at det i perioden blev betragtet som selvklart, at homoseksuelle ikke burde være i statens tjeneste, og

118 *Brev fra IHWO* (Axel Axgil og Helmer Fogedgaard), 19. maj 1961. Nordskov-Nielsen-udvalgets papirer, læg E. RA.

119 *Breve til justitsministeren*, 22. maj 1961 og 18. maj 1961. Nordskov-Nielsen-udvalgets papirer, læg E. RA.

120 Begrebet *homofil* blev skabt af Helmer Fogedgaard i maj 1950 og blev benyttet i *Vennen*. Begrebet var ligeledes blevet opfundet i Holland to måneder tidligere af Jaap van Leeuwen. Helmer Fogedgaard var ikke klar over dette. Jf. Wilhelm von Rosen, »Helmer Fogedgaard«, in Robert Aldridge & Garry Wotherspoon (red.): *Who's Who in Contemporary Gay and Lesbian History* (New York: Routledge 2001), s. 139.

121 John D'Emilio, »The homosexual menace: The politics of sexuality in cold war America«, in Kathy Peiss & Christina Simmons (red.), *Passion and Power: Sexuality in history* (Philadelphia: Temple University Press 1989), s. 228.

skønner, at mellem 40 og 60 homoseksuelle blev fyret om måneden i årene 1950-53.¹²²

I Sverige var der ligeledes panik over påståede konspirationer og frimurer-loger af homoseksuelle, der misbrugte ungdommen og dækkede over hinanden. Den svenske historiker Göran Söderström mener, at drengeprostitutionen både i Sverige og Danmark kan ses som en mccarthyistisk myte: »[M]an var offer för en internationell homofob våg, främst emanerande från reaktionära kretsar i USA«. ¹²³

Hvis man konkluderer, at panikken over drengeprostitutionen udelukkende skyldtes homofobi og amerikansk indflydelse, overser man på den ene side den sociale realitet af unge mænd, der tog penge for seksuelle forhold til homoseksuelle, og på den anden side de vigtige forskelle, der var mellem de forskellige lande. I USA blev homoseksuelle mistænkeliggjort og fyret pga. deres homoseksualitet. I Sverige var hetzen personorienteret, og man mistænkeliggjorde ligeledes folk, alene fordi de var homoseksuelle. I Danmark blev homoseksuelle mænd mistænkeliggjort i det omfang, de havde seksuelle forhold til »de unge«. Nogle fastsatte dette begreb til under 21 år, andre til 18. De homoseksuelle selv så gerne en ligestilling, så grænsen var 15. Uanset at der var forskelsbehandling mellem heteroseksuelle og homoseksuelle i 1956, blev de homoseksuelle generelt ikke anset for en samfundsfare i sig selv, så længe de holdt sig fra »de unge«. Særligt toneangivende debattører som udvalgsformanden Jesper Simonsen og Jens Jersild fastholdt, at voksne homoseksuelles indbyrdes omgang var samfundet uvedkommende. Derfor er det svært at se den danske debat som udtryk for mccarthyisme.

Det afgørende punkt er, om debatten kan leve op til den moralske paniks fjerde punkt: *disproportionalitet*. På den ene side har jeg vist, at den mandlige prostitution ikke kan betegnes som et imaginært problem eller en mccarthyistisk myte, på den anden side er forestillingen om problemets omfang ude af trit med de fakta, folk i perioden havde adgang til. Goode og Ben-Yehuda peger bl.a. på, at hvis vilde overdriivelser præger debatten, foruden en opmærksomhed, som er voldsomt større end den, der gives tilsvarende problemer, der er ligeså problematisk eller mere, så er kravet om disproportionalitet opfyldt. Det sidste punkt er særlig interessant i forbindelse med prostitutionsdebatten i

122 John D'Emilio, »The homosexual menace«, s. 228; Barry D. Adam, *The Rise of a Gay and Lesbian Movement* (New York: Twayne Publishers 1995), s. 63.

123 Göran Söderström, »Kejne og Haijbyaffärerna«, i Martin Andreassen (red.), *Homo i Folkhemmet: Homo- og bisexuella i Sverige 1950-2000* (Göteborg: Anamma 2000), s. 117.

1950'erne, hvor prostitutionsudvalget foreslog straffrihed for kvindelige prostituerede, og afviste at indføre love mod heteroseksuelle prostitutionskunder, samtidig med at de fastholdt straffen for de mandlige prostituerede og krævede straffe for homoseksuelle prostitutionskunder. I den efterfølgende debat i aviserne var det den homoseksuelle prostitution, der blev udråbt til en samfundsfare, netop på grund af opfattelsen af homoseksualitet som mere *moralsk* problematisk end heteroseksualitet. I stedet for en debat om de konkrete drenge, der var indblandet i prostitution og prostitutionslignende forhold, drejede debatten i retning af, at de homoseksuelle prostitutionskunder efterstræbte, belejrede og forførte »de unge« over en bred kam. Ingen kunne vide sig sikker, og drengene blev fremstillet som forsvarsløse mod de homoseksuelle forførere. Debatten om den homoseksuelle prostitution må betegnes som disproportionel ud fra disse to kriterier, overdrivelse af fænomenets omfang, samt den manglende proportionalitet i forhold til den heteroseksuelle prostitution.

Endelig det femte punkt: Panikken var *flygtig*. I 1960 og fremover mistede den moralske diskurs sit hegemoni i pressen og blandt meningsdannere. Aviserne *Information*, *Politiken* og *Dagens Nyheder* tog i høj grad de homoseksuelles parti imod diskrimination. Trækkerdrengene sås ikke længere som et dominerende socialt problem. Uden at nogen troede, at den mandlige prostitution var mindsket, rejstes der fra flere sider krav om deregulering, og efterhånden fusede bekymringen om trækkerdrengene helt ud.

Brikkerne falder på plads

Der var flere brikker, der faldt på plads i 1955 omkring »det homoseksuelle problem«. Wilhelm von Rosen fremhæver bl.a., at den københavnske politiadvokat Aage Lotinga gik på pension i oktober 1954. Lotinga udgav i 1949 selv en bog om *De sexuellet afsporede og samfundet*, og selvom han i bogen også nævnte voksne homoseksuelles forførelse af drenge og unge mænd, understregede han, at det lige så vel kunne gå den modsatte vej, hvor drengene opførte sig som skruppelløse forførere, der i deres jagt på penge med »haardkogt Kynisme« forledte ellers loydlige homoseksuelle mænd.¹²⁴ Lotinga erstattedes af Andreas Mannikam Heiberg, der havde et anderledes ensidigt blik på problemstillingen. Det betød imidlertid ikke, at han anlagde samme medlidende syn

124 Aage Lotinga, *De sexuellet afsporede og samfundet*, s. 82.

på trækkerdrengene som Jersild. Heiberg overgik endda Lotinga, når han i offentlige foredrag på skoler og i offentlige institutioner beskrev trækkerdrengene som »udadtil kyniske, ... moralsk ødelagte, fulde af foragt for deres kunder og for samfundet, [de] mangler respekt for alt og alle, og måske det værste, tillige selvrespekt. ... Socialt er virkningen den, at de er uduelige til at arbejde, de kan ingenting og har mistet karakter til at skaffe sig muligheder for et levebrød ...«¹²⁵ Dette fik ham bare ikke, som Lotinga, til at se på de homoseksuelle prostitutionskunder med mildere øjne. »Erfaringen ... viser at drenge og ynglinge har en særlig tiltrækning på mange homoseksuelle«, skrev Heiberg og tilføjede, at de homoseksuelle »gennemgående [har] en meget stærk kønsdrift«,¹²⁶ og at »for en del homoseksuelle er deres homoseksualitet i virkeligheden deres religion«. ¹²⁷ Heiberg strammede beskrivelsen af den selvsupplerende homoseksuelle subkultur ved at påstå, at en enkelt forførelse i tiårsalderen kunne gøre en dreng homoseksuel, og at disse »tillærte homoseksuelle« formentlig blev mere kriminelle end de originært homoseksuelle. Endvidere fremhævede Heiberg, at den homoseksuelle mand »er direkte interesseret i at drengen for så vidt han er over 15 modtager betaling, fordi det så er strafbart for drengens vedkommende – manden får lukket munden på drengen og får også et hold på ham ...«¹²⁸ Von Rosen påpeger, at Jersilds opfordring til et intensiveret tilsyn med § 225 var en skjult kritik af Lotingas både-og-holdning, og at der med triangelen Heiberg-Herfelt-Jersild skabtes en stærk akse i kampen mod den homoseksuelle prostitution.¹²⁹

Kuglerne var støbt, problemstillingen gennemanalyseret, brikkerne faldet på plads, offentligheden præpareret – og så syltede justitsministeriet prostitutionsudvalgets forslag.

Straffelovskommissionen var overbebyrdet og forsinkede en udtalelse om forslagene. I øvrigt ville man gerne indføre loven i en generel opdatering af straffeloven, der bl.a. inkluderede teknisk komplicerede sager. Resultatet var, at justitsministeren ikke var klar med et lovfor-slag før 1960, hvor furoren over pornografi-affæren havde lagt sig, og

¹²⁵ *Retsfølgningen af homoseksuelt prostituerede*, 1957. A.M. Heibergs privatarkiv, pk. 2, RA.

¹²⁶ *Retsfølgningen af homoseksuelt prostituerede*, 1957. A.M. Heibergs privatarkiv, pk. 2, RA.

¹²⁷ *Homoseksualitet som samfundsproblem*, 1956. A. M. Heibergs privatarkiv, pk. 2, RA.

¹²⁸ *Retsfølgningen af homoseksuelt prostituerede*, 1957. A.M. Heibergs privatarkiv, pk. 2, RA.

¹²⁹ Wilhelm von Rosen, »Denmark 1866-1976: From Sodomy to Modernity«, i Jens Rydström & Kati Mustola (red.), *Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia 1842-1999* (Amsterdam: Aksant 2007), s. 75.

offentlighedens syn på homoseksualitet var mildnet.¹³⁰ Hvorvidt forsinkelsen fra justitsministeriets side var bevidst, kan man kun gisne om. Det er værd at bemærke, at de to udvalgsmedlemmer, der hørte under justitsministeriet, konsekvent talte imod flertallets forslag. Det tyder på, at justitsministeren ikke ønskede yderligere indgreb mod homoseksuelle generelt. I bemærkningerne til det endelige lovforslag stod der ligeledes, at forslaget om en hævet aldersgrænse måtte anses for »overvejende betænkeligt«, da det gik ud over lovens rette formål: at begrænse den homoseksuelle prostitution.¹³¹ Ligeledes tog både rigsadvokaten og straffelovrådet afstand fra en hævet lavalder.¹³² Prostitutionsudvalgets flertals forslag var også drakoniske: en hævelse af den seksuelle lavalder for homoseksuelle med fire år i en paragraf, der fastsatte en strafferamme på fire år. Splittelsen i udvalget var uheldig, da den af offentligheden kendte ekspert på mandlig prostitution, og den eneste der rent faktisk selv havde studeret problemet både på gadeplan og ved skrivebordet, politiinspektør Jens Jersild, var uenig i konklusionen. Alt i alt er det overvejende sandsynligt, at justitsministeren ikke havde nogen interesse i at haste en lov igennem og slet ikke i at gå videre med udvalgets forslag. Da justitsminister Hækkerup fremsatte et forslag i 1960 var prostitutionsudvalgets forslag da også kasseret; i stedet blev Jersilds forslag fra *Den Mandlige Prostitution* forsigtigt fremlagt som regeringens politik.

§ 225, stk. 4

Den 10. februar 1961 førstebehandlede Folketinget justitsminister Hækkerups forslag om en tilføjelse til § 225. Justitsministeren ville ikke være med til at kriminalisere homoseksuelle forhold til en person under 21, men foreslog i stedet, »under hensyn til stigningen i homoseksuel prostitution« og de »menneskelige og sociale« skadevirkninger, at det blev kriminelt at gå til trækkerdrengene under 21. »Jersild light« kan man kalde forslaget, der ikke nævnte forførelsesteorien, men nøjedes med at appellere til medfølelse med trækkerdrengene. Både de racehygiejniske og de moralske begrundelser for forslaget havde mistet deres styrke; tilbage stod en portion medlidenhed, en fortsat kriminalise-

¹³⁰ Wilhelm von Rosen, »Denmark 1866-1976: From Sodomy to Modernity«, s. 76.

¹³¹ *Motiverne i lovforslaget om § 225, stk. 4*. Nordskov-Nielsen-udvalgets papirer om straffelovens revision. JM. Lovafd. 711/1959. RA.

¹³² *Rigsadvokatens høringsvar, 7. feb. 1957 og straffelovrådets høringsvar, 28. jun. 1958*. Nordskov-Nielsen-udvalgets papirer. RA.

ring af trækkerdrengene og en ny kriminalisering af den homoseksuelle prostitutionskunde – i begge tilfælde forbundet med registrering, overvågning og kontrol. Denne konsekvens af loven var arven efter efter den moralske panik, som Goode og Ben-Yehuda påpegede altid vil forblive. Allerede Tage Kemp havde ud fra sine racehygiejniske forudsætninger foreslået eugenisk registrering og mentalhygiejne samt forbedring af de sociale forhold. Panikkens talsmænd foreslog moralsk oprustning, offentlig udhængning af homoseksuelle forførelere og stramninger af de love, der regulerede homoseksuel omgang. Den stramning af loven, der blev en konsekvens, må betegnes som minimal i forhold til de forslag, prostitutionsudvalget havde lagt på bordet. Sædelighedspolitets og offentlighedens fokus på fænomenet mandlig prostitution, som debatten havde intensiveret, satte den mandlige prostitution i en helt ny situation. Fra i slutningen af 1940'erne at være et randfænomen, som kun den homoseksuelle subkultur og sædelighedspolitiet kendte til, stod den nu centralt i kampen for et ordentligt samfund. Den egentlige arv efter 30 års debat om prostitution blev for de homoseksuelle og trækkerdrengene overvågning, registrering og kontrol.

Forslaget blev underkastet voldsom kritik allerede ved førstebehandlingen.¹³³ K. Axel Nielsen (S) lagde ud med at slå fast, at straf ikke kunne forhindre prostitution i væsentlig grad, og at seksualoplysning var at foretrække. Thisted Knudsen (V) supplerede med frygten for misbrug af loven, hvis trækkerdrengene fandt på at bruge den til pengeafpresning: »Det er jo ikke Vorherres gode børn, vi her står overfor«. Dette fik Vagn Bro (V) og Thestrup (K) til at komme trækkerdrengene til undsætning, for de var sultne stakler og burde ikke være alene om straffen. Else Merete Ross (R), der spillede en hovedrolle i lovens udviklingshistorie, var også skeptisk fra starten og oplyste, at »mange homofile tager skarpt afstand fra dem, der indlader sig med børn og unge«. Hun mente, at man burde gå socialpolitisk til værks frem for kriminalpolitisk.

Justitsministeren balancerede mellem synspunkterne og turde »slet ikke lægge [sig] fast på, at det vi er nået frem til ... er det rigtige«, men fastholdt alligevel sit forslag, da »der er mange uheldige sociale følger knyttet til den homoseksuelle prostitution«.

Ifølge et rygte kom justitsministeren i så alvorlig tvivl efter førstebehandlingen, at han overvejede at lade forslaget falde. Dette fik Vagn Bro og Helga Pedersen (V) til at gå til ministeren og true ham med, at de selv ville fremstille forslaget, hvis ministeren lod det falde, og

133 FT 1960-61, F. 1261.

dermed tvinge ham til at tale imod sit eget forslag.¹³⁴ Helga Pedersen sad i prostitutionsudvalget, men blev trukket ud, da hun i oktober 1950 blev justitsminister. Hun må altså formodes at have kendt alle de smudsige detaljer, udvalget var blevet præsenteret for, og den opildnede stemning, der havde hersket. Vagn Bro var politimester. Justitsministeren var malet op i et hjørne, han ikke kunne slippe ud af. Uanset om rygten er præcist eller ej, beskriver det udmærket Hækkerups situation. På den ene side brød han sig ikke om udvalgets vidtgående forslag og var endda usikker på sit eget mere moderate, men på den anden side kunne han næppe ignorere snart 15 års debat om øget kontrol med trækkerdrengene og deres kunder. Resultatet var en lov, der åbnede op for øget kontrol og patruljering, et resultat, der både kunne appellere til dem, der ville øve socialpolitik på de prostituerede, og dem der ville føre kriminalpolitik i forhold til kunderne.

I Folketingets udvalgsbehandling lagde et flertal vægt på, at loven ville have en præventiv indflydelse i forhold til homoseksuel prostitution, og at den ville lægge en dæmper på udlevelsen af kønsdriften, altså modvirke forførelser af drenge til homoseksualitet. Mindretallet mente ikke, at loven ville nedbringe homoseksuel prostitution, og de ville hellere angribe problemet ved at sætte politi og forsorgsarbejdere til at lære de unge ikke at søge kontakt til homoseksuelle.¹³⁵ Igen ser vi, at øget kontrol var et minimumsprogram, som alle kunne blive enige om.

Med Sedgwick in mente er særligt folketingsdebatten et vidnesbyrd om, at forskellige paradigmatisk forestillinger om homoseksualitet godt kan sameksistere. De forskellige talere trak på forskellige diskurser: rettighedsorienterede, psykiatriske og moralske. Der var ingen generel paradigmatisk enighed eller ensretning, men forskellige diskurser konkurrerede om hegemoni på samme felt. Enighed om patruljering og kontrol af særligt unge menneskers seksualitet var dog en fællesnævner.

Det flertal, der tegnede sig efter udvalgsarbejdet, var ikke en enig flok, men repræsenterede en vifte af bekymrede holdninger. At man

¹³⁴ *Dagens Nyheder*, 15. aug. 1961, der dog kun nævner Vagn Bro. Jf. Ufer, § 225, stk. 4, s. 44, der nævner Vagn Bro og Helga Pedersen og fortæller, at historien blev »bekræftet på offentlige møder«. Journalisten Aksel Dreslov skrev i *Ekstra Bladet* 12. jan. 1998, at han havde historien direkte fra Else Merete Ross. Ifølge Dreslov ville Bro og Pedersen stille »et langt mere vidtgående lovforslag«; dette er formentlig en erindringsforskydning, da et andet og mere vidtgående forslag ikke ville stille justitsministeren i samme penible situation. Mon ikke Else Merete Ross også var kilden til artiklen i *Dagens Nyheder*?

¹³⁵ FT 1960-61, B 917.

ikke burde pege fingre af homoseksuelle og skære dem over én kam, var alle enige om, for som Astrid Skjoldbo (S) sagde ved andenbehandlingen: »Hvordan helt voksne mennesker ordner deres seksualliv, synes jeg ikke man skal blande sig i«. »Her er det ikke spørgsmålet om homoseksualisme, slet ikke«, understregede Vagn Bro, men udelukkende om homoseksuelle prostitutionskunder og det spor af kriminalitet og asocialitet, de efterlod. Medlidenhed skortede det ikke på. Arne Bertelsen (U) beskrev de homoseksuelle som suicidal stakler og trækkerdrengene som griske psykopater, der forførte de homoseksuelle. Poul Hansen (S, Grenå)¹³⁶ fremførte, at det selvfølgelig skulle være strafbart, hvis en homoseksuel, »vover at tillade sig noget så uhumsk at forføre en ung mand«, og afslørede dermed, at den moralske indignation ikke var kølnet helt af. Modstanderne af loven slog på, at trækkerdrengene var »hårdkogte og uden skrupler«, og viste dermed, at den dikotomi mellem den stakkels trækkerdreng og den forbryderiske forfører, der herskede, mens panikken stod på sit højeste, var flydt sammen igen. Modstanderne af loven så ikke nødvendigvis »de homoseksuelle« som ligestillede med heteroseksuelle. Én fremhævede, at »vi der lever i et normalt ægteskab, har fået børn, måske børnebørn ... har en særlig pligt til at forstå dem, hvem disse glæder er nægtet«. Debatten var altså for begge sider også en mulighed for at stive normalitetsforestillinger af.

En enkelt SF'er, Herluf Rasmussen, stillede sig op imod, hvad han så som en skjult dagsorden om homoseksualitet som noget »mindreværdigt«. Det var der ellers en bred konsensus om, på tværs af holdninger for eller imod loven. Hans bemærkning viste, at *Ånden fra 48* var kommet ud over de homoseksuelles kreds. Drømmen om ligestillede seksualiteter var, om end kun via en enlig røst, nået til Folketinget.

Forførelsesteorien blev brugt som argument af tilhængerne, men i en modificeret udgave, der havde forladt Jersilds mekaniske model, for slet ikke at tale om Heibergs opstrammede model. K. Axel Nielsen talte for modstanderne, når han afviste tanken med henvisning til, at »[de], der er villige til at sælge sig selv, har en mentalitet, der senere fører ind på forbryderbanen.« Justitsministeren opsummerede flertallets standpunkt og fastslog, at loven skulle forhindre kriminalitet og asocialitet, og forebygge den mulighed, at biseksuelle blev påvirket til at blive homoseksuelle. Vagn Bro afsluttede debatten med ordene: »Det er jo de

136 Der var tre mænd ved navn Poul Hansen i Folketinget på daværende tidspunkt. Man skelnede dem fra hinanden ved at nævne deres valgkreds i parentes.

unge, vi med denne lov vil søge at værne«. ¹³⁷

Et flertal på 92 mod 62 stemte for loven, hvilket viser et billede af et delt folketing, præget af uenighed om den nye lov.

Konklusion

Da § 225, stk. 4 blev vedtaget i 1961 var der ikke et eneherkende syn på homoseksualitet i Danmark, men et væld af italesættelser, der forsøgte at opnå hegemoni. De foregående 30 år havde forsynet debatten med psykiatriske, rettighedsorienterede, moralske og sociologiske synspunkter, hvis forhold til hinanden stod uafklaret. Analytisk kan vi rekonstruere en racehygiejnisk eller psykiatrisk-biologisk diskurs, et opbrud i form af besættelsen, en spirende rettighedsdiskurs, en moralsk panik i 1950'erne og Jersilds Kinsey-inspirerede sociologisk-kriminologiske tilgang.

Den racehygiejniske eller psykiatrisk-biologiske diskurs, med sine videnskabelige prætentioner og forslag om behandling og internering, var gået i sig selv igen. Den efterlod dog afgørende spor i den moralske diskurs, der fulgte efter, nemlig tanken om både homoseksualitet og prostitution som samfundsproblemer frem for individuelle problemer og overvågning og kontrol som metoder i kampen mod begge. Den moralske diskurs erstattede akse patologisk/ikke patologisk med akse normal/unormal eller naturlig/unaturlig, og satte klare fronter op med trækkerdrengene som ofre og de homoseksuelle som forførere, eventuelt i form af varianten med homoseksuelle og trækkerdrengene som sociale udskud og »de unge« som ofre. Den psykiatrisk-biologiske diskurs så prostitution som ét samfundsproblem, der krævede handling; den moralske diskurs skelnede mellem heteroseksuel og homoseksuel prostitution og krævede negativ særbehandling af homoseksuel prostitution. Med de homoseksuelles organisering fra 1948 begyndte en rettighedsdiskurs at spire, der så seksualiteter som ligestillede, og kravet om rettigheder som det centrale.

Situationen i 1961 viste tydeligt, at ingen af diskurserne havde opnået hegemoni, overherredømme eller lukning af debatten. Loven blev vedtaget ud fra udvandede begreber om forførelse og menneskelige og sociale skadevirkninger. Loven balancerede på en knivsæg netop på grund af, at den moralske panik, der greb hele pressen i 1955-56,

137 FT 1969-61, F 3903.

ikke længere havde hegemonisk karakter. At loven alligevel blev vedtaget, skyldtes til dels, at stærke kræfter stadig anlagde det moralske syn på homoseksualitet og prostitution, men man skal ikke overse, at registrering, kontrol og overvågning havde været en dominerende tanke lige siden prostitutionsdiskussionens start. Selv på tværs af holdninger for og imod loven var der enighed om, at der skulle gribes ind over for homoseksualitet og prostitution blandt unge. En rest af ellers forladte diskurser havde aflejret sig på genealogisk vis i folketingsdebatten i 1961, nemlig afpatruljering af seksualitetens område. En anden rest var opfattelsen af homoseksualitet som en grundlæggende inferior seksualitet – disse tanker var udtalt i de psykiatrisk-biologiske og moralske diskurser – og kan spores meget længere tilbage. De henstod dog uudtalte i begyndelsen af 1960'erne. Dette medførte et paradoks: Man insisterede på, at folk måtte ordne deres seksualliv, som de ville, og at det »ikke er et spørgsmål om homoseksualisme«, men alligevel ville man beskytte de unge mod homoseksualitet.

Ironien i historien om § 225, stk. 4 er, at hele udgangspunktet var, at kriminalpolitik skulle erstattes af socialpolitik, men det omvendte skete: Loven strammedes omkring prostitutionskunderne. Årsagen skal søges i det forhold, at på trods af mange fornyelser i diskurserne omkring homoseksualitet og prostitution havde tankerne om kontrol og overvågning samt særbehandling af homoseksuel prostitution ikke forladt lovgiverne.

På trods af, at forførelsesteorien ikke var helt fraværende i 1961, var den blevet kraftigt udvandet siden den moralske paniks forestillinger om en enkelt forførelse som basis for livslang homoseksualitet og enhver ung mands potentielle homoseksualitet. Det syn, der bundfældede sig først i 1960'erne, var snarere, at der er tale om en afgrænset minoritet. Særligt de, der arbejdede for større sympati med homoseksuelle og homoseksuelle rettigheder, fastslog de homoseksuelle som en distinkt minoritet.

Selv om en 'minoritiserende' forståelse af homoseksualitet nu bundfældede sig, havde hele 1950'ernes debat haft udpræget 'universaliserende' tendenser. Debatten om homoseksualitet var specielt i Jersilds bøger blevet udgangspunkt for en hel seksualitetspædagogik, hvor frygten for homoseksuelle forførelere skulle lære børn at »tænke, tale og handle heteroseksuelt«. I den efterfølgende moralske panik blev den homoseksuelle både syndebuk – dvs. perversitetens inkarnation – og et skræmmebillede, der markerede grænsen for tilladelig seksuel opførsel.

I det hele taget spillede Jersild en hovedrolle gennem hele forløbet siden krigen. Jersild lagde ud med at trække på psykiatriske holdninger til homoseksualitet og prostitution, men kom i kraft af Kinseys studier længere og længere i retning af en sociologisk forståelse af fænomenerne. Selvom han spillede aktivt med i den moralske panik, var han også den, der manede til besindighed, både i prostitutionsudvalget og i offentligheden. Jersild havde understreget, at man ikke skulle moralisere over for voksne homoseksuelle, så længe de overholdt loven.

I Danmark startede debatten om homoseksuelles rettigheder som en debat om mandlig prostitution. Samtidig gik den ud fra den præmis, som straffeloven af 1930 havde sat, nemlig at voksne menneskers homoseksuelle forhold ikke kom offentligheden ved. I modsætning til lande som USA eller Sverige var der ikke overordnet tale om en problematisering af homoseksualitet *per se*, selvom sider af debatten havde den karakter. Med § 225, stk. 4, understregede Folketinget, at problemet var prostitution og ikke homoseksualitet. Uden at bagatellisere den stigmatisering, som homoseksuelle blev udsat for, særligt under den moralske panik, er det afgørende at fæstne sig ved, at det perspektiv, der var dominerende i Danmark omkring »den grimme lovs« vedtagelse, åbnede op for, at hvis den mandlige prostitution ikke findes, er homoseksualitet intet problem.

SUMMARY

*The Genealogy of the »Ugly Law«
A Chapter in the History of Homosexuality in Denmark*

In 1961, the Danish Parliament revised the penal code, making it a criminal offence to receive sexual favours – in return for payment – from persons of the same sex under 21. At the time, the ordinary age of consent was 15 for heterosexual relationships and 18 for homosexuals. This article analyses the genealogy of the bill, dubbed »the Ugly Law« by the press. Initially, the reform process was occasioned by concerns in the 1930s over female prostitutes. The police considered it pointless to treat them like criminals and inquired whether a more humane approach was possible. Before wartime conditions ended these early efforts, psychiatrists had concluded that a modern and scientific approach should include eugenic registration, mental hygiene, and better social conditions for the prostitutes.

After the war, two new discourses on sexuality and prostitution appeared in Denmark: a budding liberationist discourse on homosexuality, and a public moral panic over the spread of male homosexual prostitution. The parliamentary committee charged with updating the laws on prostitution suddenly had

to include this issue in their considerations. Thus, the 1950s saw an unprecedented public discussion on the subject, centred on the perceived social problem of boy prostitution, which was indeed widespread in Copenhagen. The old medico-psychiatric discourse had emphasized tolerance, treatment, and hospitalization, but was losing ground as a new moral, panic-driven discourse expressed public condemnation and demanded stricter laws and protection of the youth.

A central figure in these debates was police superintendent Jens Jersild, leader of the vice squad in Copenhagen and member of the parliamentary committee on prostitution. Inspired by Kinsey, he discarded medical and psychiatric approaches to homosexuality; instead, he took a criminological and sociological view of the »homosexual problem«. Jersild considered male prostitution to be the result of seduction by homosexuals and believed that all young men were potential victims. Although looked upon by homosexuals as their enemy no. 1, Jersild repeatedly stated that they had every right to live in peace and act out their desire as long as they found partners of equal age.

Other, competing views were incompatible with these notions. Psychiatrists and the emerging self-conscious homosexual community protested publicly against Jersild's »seduction theory«, claiming that individuals were born homosexual.

When the »Ugly Law« was discussed in Parliament in 1961, traces of all these different discourses had left their mark and confusion was prevalent. Most agreed that homosexuality was not a problem *per se*, as long as young folks enjoyed protection. The result was the aforementioned 21 years-limit, well above not only the age of consent, but also the attainment of majority. Indeed, a paradoxical result of a discussion that started out with the purpose of replacing police control with social improvements. A program of registration, control, and surveillance was the common platform of most MPs, but half-heartedly so. Disagreement was rife and Parliament soon abolished this »ugly« section of the penal code in 1965.

A rather positive result of the discussions of the 1940s and -50s was that they ended up creating a space for homosexuals as respectable members of society, also in terms of sexual morality, as long as intercourse was between individuals of proper age.